

III

A pisztráng.

Trutta fario. Salar Ausonii. (Valenciennes.)

(Salmo fario. Linné. Bachforrelle. Stein-, Gold-, Weiss-, Berg-,
Fluss-, Waldforelle.

(Dr. Pelech E. János-tól.)

In einem Bächlein helle
Da schoss in froher Eil'
Die launische Forelle
Vorüber, wie ein Pfeil.

Ich stand an dem Gestade
Und sah in süsser Ruh'
Des muntern Fischleins Bade
Im klaren Bächlein zu.

Schubart.

A természet mindenki számára rejteget gazdag kincs-
tárában gyöngyöket, de kéretlenül nem nyújtja oda
senkinek. Magunknak kell azokat fáradságos úton
fölkeresnünk.

*

A bölcsésznek a világ fogalom, a költő kedélynek
kép, a rajongónak álom, csak a bűvárnak valóság.
Orges.

Magas hegytőről körültekintve, pompás kilátás lep
meg. — az alattunk elterülő tájnak összhangzatos szép-
ségét mindnyájan érzük, a természet bájai lelkünket el-
ragadják. Ki az, kit a természettel való társalgás föl-
nem hevít? Nincs senki, ki a természetben valami él-
vezetést találni nem tudna! A köznapi ember a környező
tárgyak és tüneket csak összesített benyomását érzi,
mely kellemesen tölti el; noha arról számot adni nem

tud, mi az, mi benne a gyönyört, a szépnek érzetét felkölté. A turista azt szereti a természetben, a mi váratlan, a mi rendhagyó, a mi nagyszerű; neki az Alpok hóvilága, a sarkvidék jéghegyei, a Vezuv kitörése, a forró égőv buja növényzete, a Niagara hatalmas esése, a titkos barlang rejtett kincse érdekes. A festőt a távlat szemlélete, a hegyek körvonalainak változatossága, a szikla-alakzatok ellentétes vonalainak bizarr szövődéke gyönyörködteti, őt a láthatár halványuló színeibe olvadó bérczek, a halmok ellapuló felületeinek összhangzatos egyesülése, a levegő, nap, föld és víz kölcsönös színjátéka, a megkapóbb fényhatások tudják lelkesíteni. Az ábrándos, gyöngéd leánya a rét és mező illatos virágival enyeleg, merengve hallgatja a völgyek mélyében futó bércei pataknak titkos csevegését, méla tekintete a távol halmokon, az erdős bérceken tévedez s a kristály-vizű tó sima tükreben elmerül, lelke a rengeteg fenyűinek ígéretes sötétjébe, az erdő vonzó, titkos magányába vágy, a lemenő nap bibor-sugárral vagy az arany szegélyzetű felhőkkel társalog.

A természettel való ily érintkezés kétségkívül gyönyörrel teli és élvezetes, de abban része csak a kedélynek van. Az egyes tárgyak és jelenségek nem annyira önmagukban érdekesek, mint inkább azon eszmék által válnak azokká, melyeket értelmünkkel hozzájuk kötünk. Ott, hol a természet jelenségeinek hatásai az érzékek által felfogva, — az értelem számbavétele nélkül, közvetlen a kedély világába hatolnak, soha sem lesznek oly nagyok, oly magasztosak, a belőlük merített élvezet oly tiszta, oly nemes, mint ott, hol a tünetek felfogása az értelem tevékeny ellenőrzése mellett történik; — így nem csak a kedély, de az értelemben is tartós nyom marad.

Ha a hegytetőn szétekintve, elgondolni tudjuk, hogy ama pompás összhanghoz, mely körülvesz, mily különböző viszonyok, az erők mily változatos hatásai, az élet és szervezetek mily sokszerű nyilvánulásai hatotak és hatnak közre szüntelen, mennyi minden megy végbe, míg emez összhang létre jön, mely egy örökös változatlan körfolyamban ismétlődik; ha a természetet elfogulatlan szemlélődésünk és tárgyilagos buvárkodásunk tárgyaúl tesszük; ha benne minden tünetet ok és okozat szerint igyekszünk felfogni, s mindent, mi ama nagyszerű összhanghoz befolyik, éles megfigyelésünkre méltatunk s a tünetek jelentőségét kutatva, mind

mélyebbre hatolunk, egészen forrásukig; ha a jelenségek közötti kapcsolatos láncolatot kutatjuk s ezekben a valót, igazat s így a szépet keresve, végeredményben a természeti törvények felismeréséhez jutunk: akkor értük el a lefőbb gyönyört, a legmagasabb élvezetet, mit a természet nyújtani képes. Lehet-e gondolkodó ember előtt nagyobb élvezet, mint az igazság felismerése? Az így elért szellemi élvezet bizonyos megnyugtató, kibékítő hatást gyakorol a lélekre s egyrangú a vallás jótékonyásával. Maga az út is, melylyel célhoz jutunk, a búvárkodás, megfigyelés, kísérlet s okszerű következtetés fejlesztő hatást gyakorol az értelemre, nemesíti, fölemeli a lelket s életkedvet ad. Göthe, valamint Humboldt is mondja, hogy: „a természettudomány költőivé tesz, ha abban az igazat keressük, mert csak az lehet nagy, magasztos, szép és költői, a mi igaz.” A természetben perezenként egész sora vonúl el a tüneményeknek, melyeket köznapiaknak tartunk, de melyeket felényire sem értünk; csodák vesznek körül minden oldalról, de észre nem vesszük, mint nem látja a fényes légkört a vak, melyben mozog, mint nem hallja a bűbajos dallamban megpendült lantnak zengését a süket. A búvárkodó szellem előtt nincsen nagy vagy kicsiny, mert a tüneteket s tárgyakat jelentőségük szerint fogja fel s így reá nézve minden, mit a természet nyújt, egyenlően érdekes lehet; ez mint amaz értelméhez szól. — Előtte lényegileg egy, akár az éghíaború vad dörömbölése vagy egy légy döngése, akár a felkelő nap ünnepi színjátéka vagy a sugárban fölmerülő porszem lebegése forog fön, megfigyelése s érdeklődésére egyformán méltó lesz mindegyik — Hermann Ottó szavaival élve: „az egyik épen úgy mint a másik változhatatlan természeti törvényeken alapszik, az egésznek teljes értékű része, tényezője, s ez az egész természet összessége, melynek keretébe maga a vizsgálódó ember is tartozik, melyben annál helyesebben fog mozogni, annál méltóbban fog ténykedni, minél jobban ismeri föl a körülötte nyilatkozó tünemények igaz lényegét.”

A természet ezen összességébe tartozik amaz állat is, melylyel foglalkozni akarunk: a p i s z t r á n g, s ha hozzá e k k é p e n közeledünk, bizonyára igen sok megfigyelésre méltót, sok érdekést, tanulságost s szépet, sőt bámulatost fogunk felfedezni rajta — még ott is, hol előbb csak érdektelent láttunk, s mennél jobban megértjük, annál több gyönyörűségünk lesz benne. Ha számba

veszszük még, hogy a pisztráng épen azon állatok közé tartozik, melyek alkatuknak sajátzerűsége, szervezetük magasabb fejlettségi foka s ezzel kapcsolatos tágabb keretben mozgó szellemi életük folytán tűnnek ki, s melyek azon viszonyoknál fogva, mik között életük lefolyik, igen változatosan s nagy méreteken játszásk szerepüket a „létért való küzdelemben“ s így rajtuk a megfigyelni való igen sok; ha továbbá tudjuk, hogy a pisztráng jelentőséggel bír az emberrel szemben, midőn egyfelől a nemesebb sport, másfelől nemzetgazdasági tekintetben lehet komoly figyelem tárgya: behatóbb tanulmányozása annyival indokoltabb, kellő méltánylata annyival jogosultabb lesz.

A tiszta bérzpakak legszebb lakóját, a fürge, evicz-kélő, piros pettyes kis halat, a halak egyik legnemesbikét ki ne ismerné valamennyire, — ha csak ízletes húsa miatt is? Francis¹⁾ — a híres horgász s jeles természetbarát — „a vizek urá“-nak nevezi, az öreg Walton Izsák,²⁾ a horgászat legnagyobb mestere, azt mondja, hogy teljes joggal illik a pisztrángra ama jelző, mit a költő a borra, a sportsmann a szarvasra szokott alkalmazni, hogy: „nemes.“ Valóban — úgymond — nemes hal a pisztráng, sok közössége van a szarvassal, annyira, hogy vele egy időben szaporodik, egy időben ehető s egy időben élvezhetetlen. Bloch,³⁾ a híres orvos és tekintélyes természettudós, a pisztrángot „a Salmonidák legszebbikének“ mondja. Különös, hogy az ókor legjelesebb természettudósai nem említik a pisztrángot; Aristoteles, Plinius Secundus nagy természetrajzi műveikben nem fordul elő; Aelianus hallgat róla „de animalium natura“ 17 kötetnyi művében. Ausonius latin költő ír felőle először, midőn így szól:

„Purpureisque Salar stellatus tergora guttis.“

Később, úgy látszik, a pisztrángot mindenütt ismerték, hol előfordult, és tenyésztése érdekében történt is valami, főleg Svajczban, hol egyes alpesi tavak pisztránggal benépesítették. A felső Gadini-tavak halászhai kegyes püspöki rendelet folytán hetenként 500 darab

¹⁾ Francis Francis: A book on angling. 1872. E jeles műben vonzólag iratik le a pisztráng.

²⁾ Isaak Walton: The complete angler. London 1653. E mű e téren még ma is legjelesebb. Ephemera következőleg jellemzi: „e mű szerzőjét minden időre halhatatlanná tette, míg az emberek el nem felejteneek beszélni és könyvet nyomtatni.“

³⁾ Markus Bloch: Oekonomische Naturgeschichte der Fische Deutschlands. Berlin 1784.

oly pisztrángot tartoztak a püspöki székeknek szállítani, melyek hossza legalább is egy araszt tett legyen ki a fej és fark között. Silvaplana és Sils halászaiban azonban évenként 4500 darab hasonló nagyságú pisztrángot küldtek évenként a szent atyának¹⁾

Vallorb, tekintélyes svajzei község, czimerében viseli a pisztrángot.

Némely tartományokban oly nagy becsben tartották, hogy a pisztrángfogást a kincstár kizárólagos jogává tették. Egy időben Németországban is „Kronrecht“ volt ez.²⁾ Brandenburgi Károly tartománygróf pedig a fogást száműzetés vagy súlyos testi büntetés terhe alatt tiltá el; a Szász-tartományokban kemény börtönfogsággal büntették, másutt kézcsontkítással is fenyegették a nem hivatott fogdosókat.

De ismerjük meg immár közelebbről!

A pisztráng a legtökéletesebb halak,³⁾ a Csontos-halak (Teleostei) osztályába, ezek között pedig a Légcsatornások (Phisostomi) alosztályába (subordo) tartozik, hol kétségkívül a halak legnemesebb családjának (familiae), a Szemling-féléknek, (Salmones) egyik legyakoribb tagját képezi. A Szemling-félék újabb időben több csoportra osztattak, melyek közül azonban a jeles Siebold⁴⁾ két főcsoportot vesz föl, ezek közül azon csoportot, mely erős fogazattal bír, két alcsoportban Salmo és Trutta neve alatt tárgyalja. A Trutta-csoportba, melyet a Nemes-Szemlingek (Brehm) csoportjának nevezhetünk, tartozik a pisztráng is Trutta fario — vagy Salar Ausonii. (Valenciennes.)⁵⁾

A pisztrángcsontrendszere magas fejlettségi fokon áll. A koponya majdnem tisztán csontállomány —, csak igen kevés porcizos elemek által képezetlik, igen sok — 30-nál több — külön csontból van összetéve⁶⁾ Említendő az ekecsont (os vomeris), melynek alkata a Nemes-Szemlingekre nézve jellegze-

¹⁾ Tschudi.

²⁾ Rossmässler: Die Thiere des Waldes.

³⁾ Eltekintve a csak három faj által képviselt Kétlégzetűek (Dypnoi)-rendjétől.

⁴⁾ Siebold, Prof. der Zoologie zu München: Die Süßwasserfische von Mitteleuropa.

⁵⁾ Süßwasserfische d. Oest. Monarchie v. Heckel u. Kner. 248 lap.

⁶⁾ A pisztráng részletes bonczani ismertetését e helyt — térszűke miatt — nem adhatom, s e czikkcske illő helyein csak a jellegzőbb pontokat fogom felemlíteni.

tes; ennek mellső rövid lemeze a pisztrágnál háromszög-idomú, s hátsó haránt részén 3—4 erős és hátrafelé görbült foggal bír; a hátsó lemez igen hosszú nyélbe fut ki, melyen kettős sorban hátrafelé görbült éles fogak vannak elhelyezve. A szájnyílás valamint a szájür igen tág; a nyelv 6—8 s a torok is számos görbe foggal van megrakva, melyek azonban csak a tápszer megragadására, de nem megrágására valók. A mit egyszer a pisztráng hatalmasan fegyverzett szájába kapott, alkarva sem bocsáthatja el újra egykönnyen. Az állkapocs (mandibula) szabad ízülettel egyesül a koponyával. A gerincoszlop kétfelől homorú-testű csontos csigolyákból van összetéve, az utolsó csigolya teste függélyes irányban tarajszerűen kiszélesedik, s az erős farkuszony izmainak megtapadási felületül szolgál. A bordák satnyák, mind álbordák, a mennyiben a szegycsont (sternum) végkép hiányzik; mellékbordák (ossicula Artedii, halszálkák) majdem teljesen hiányzanak. A mellső végtagokat képviselő mellsuszonyok (pinnae pectorales) csontjai közül a lapcsont (scapula) jól kifejelett s a lapoczfölötti csont (os supra scapulare) által függ össze a koponyával; a kar, előkar- és kéztő-csontok durványosak, a kézközép és újjpercze az uszony-sugarak (radii) csontjai által képviselvek. A hátsó végtagokat alkotó hasuszonyok (p. ventrales) a gerincoszloppal nem ízesülnek, de csontjaik az izmok közé vannak beágyazva szabadon; a medence csontjai pedig hiányzanak. A hát- és alféli-uszony (p. dorsalis et analis) kis, hegyes, keskeny csontocskák, az uszonytámaszok (fulcra), által a csikolyák tövisnyújtványai közé illesztvék s ízelt uszonysugarakkal is bírnak.

A pisztráng termetre nézve legzömökebb a Szemlingek között. A hím karcsúbb és hosszabb, a nőstény vaskosabb s rövidebb, feje pedig jóval kisebb a himénél. A pisztrágnak 8 uszonya van: a két mell- s két hasuszony, melyek aránylag szélesek s kereken metszettek, borsárga színűek, vörös meg fekete árnyalattal; a széles alapú s magas hátuszony, mely a hasuszony előtt kedődik, sötét, barnás olajzöld színezetű, feketén, ritkábban vörösen pettyezetett, egy kis bőr szerű uszonyka (zsíruszony) a háton a hátuszony mögött csontos sugarakkal nem bír, színe sötét; egy alféli uszony a végbélnyílás mögött, színe sárgás, néha élénk piros széllel; a törzs az erős, széles s villa-

alakúlag kimetszett farkuszonyba (p. caudalis) végződik, ez fiatal korban mélyen kivágott, később a kivágás lassanként elsimul, míg a farkuszony majdnem függélyes széllel végződik. Ez uszony sötét szürkészöld, többé-kevésbé átlátszó s gyakran élénkpiros szegélyzetű.

A pisztráng színét leírni nehéz; alig van állat, melynél a színnek oly pompás s oly változatos vegyületeivel találkozoznánk. Nincs két pisztráng, mely színben egymáshoz teljesen hasonló lenne. A hát általában sötét olajzöld, de majd szürkéssárga, majd barnássárga árnyalattal bír; a has felé halványul a szín fokozatosan, s kékesszürke, majd meg zománczos aczélszürke, széles fogazatokkal, néha a nélkül észrevétlenül olvad egybe az oldal és has világos sárgásfehér, meg tiszta ezüstfehér színével. Az oldalakon leginkább az aransárgás szín fehérbe játszva, a hason a tiszta ezüstfehér szín az uralkodó. A has kivételével az egész testen szabálytalanul elszórva, köles-, egész kendermagnyi élénk-vörös, sötétbarna, meg fekete pettyek foglalnak helyet mindig halványabb gyűrűkben. A háton a fekete, az oldalakon a vörös pettyek száma túlnyomó. Ha a fényt különböző irányból engedjük a hal testére esni, akkor a finom pikkelyeken a legpompásabb színjátékban, a csillogó zománczos fémfény, a ragyogó drágakőfény, meg a szivárvány bűvös színei legváltozatosabb vegyületeiben gyönyörködhetünk.

Vannak egészen fekete, szürke, — vannak csaknem egészen fehér, aransárga, majd zöldes, majd tiszta viola-színű, meg rézfényű pisztrángok is; de a jellegzetes márványzat, a rajz többé-kevésbé mindig kivehető. Vannak csak vörös, vagy csak fekete pettyes pisztrángok, úgyszintén aransárga, kék vagy fehér pettyűek is. Sokféle elnevezésük innen származik.

Legszebb színűek mindnyájan ívás idején. Nászruhájuk pompás színezetük igen éles rajzú, gyönyörű márványzatát mutatja.

A szín a kor és évszakon kívül főleg a víznek vegyi alkatrészeitől függ, valamint a talaj s a környező tárgyak minősége, meg ama körülmény van rá befolyással, mennyire van a hal közvetlen napsugaraknak kitéve. — Egyes, bár közeli patakok pisztrángjai néha feltűnően különböznek színben. Így Dobsina városa határában, egy, a Dobsa-patakba szakadó kis mellékág halai annyira ütnek el a Dobsa-patakbeliektől, hogy száz között egy a másik patakból valótól bizton felismerhető.

Amazok világos színűek, ezek majdan tiszta feketék, sötét arany-sárga oldalakkal. Saussure beszéli, hogy a Genfi-tó kis, halavány színű s pontozatlan pisztrángjai csakhamar vörös pettyeket kapnak, ha a Rhone bizonyos patakjaiba úsznak föl, majd meg egészen fekete-zöldek lesznek, ha bizonyos más folyamágba kerülnek, ismét más patakba jutva pedig, fehér színt nyernek. Max von dem Borne írja, hogy Monaghan grófságban, Irhonban, egy kisebb tó létezik, melynek egyik partja mocsáros, süppedékes, iszapos talajú, másik partja száraz, köves, a talaj kavicsos. A mocsáros parton lakó pisztrángok igen sötét színűek, a köves part közelében tartózkodók élénk színűek s fel-tűnően vörösek. A halak tartózkodásuk helyét nem lát-szanak változtatni, noha a tó nem nagy; mert soha sem lehet a mocsáros part körül vörös, vagy a köves part közelében sötétszínű pisztrángot fogni. ¹⁾ Az Engelbergera nevű folyóban csupa kék pettyes s a be-leszakadó Erlenbach-patakban mind vörös pettyes pisztráng lakik. ²⁾

Vízből kivétetvén rendetlen alakú, világos meg sötét foltokat kap; de az eredeti szín újra helyre áll, ha a halat ismét vízbe tesszük vissza.

A test egész felületét vastag nyákréteg vonja be, mely azt sikamlóssá teszi. - E nyákréteg eczetsav behatására szép világos kék csapadékot képez.

Mily nagyra nő a pisztráng? E kérdés úgy az avatott természettudósok, mint a halászok által sokszor meg lett vitatva; de eldöntve ma sincs. Általánosságban mondhatni, hogy azon nagyság, mit a pisztráng legtöbb folyóban elér 25—35 cmtr., súlya 35—50 de-kagramm. Mennél nagyobb a folyó, melyben lakik, annál nagyobbra nő. Így vannak 2—3 kilogramm súlyú pisztrángok is. Tschudi azt mondja, hogy 5 kilogramm a legnagyobb súly, mit a pisztráng elérhet; mi ezen fölül van, az mese. Horroks János írja, hogy őcsese Jakab a Grundel-tóban Felső-Ausztriában egy pompás 15 kilogramm súlyú pisztrángot (S. fario) fogott s hogy ő maga fogott és gyakran látott 5 kgr. súlyúakat az Ilm-folyóban Weimar közelében. ³⁾ Parell említ

¹⁾ Max von dem Borne: Illustriertes Handbuch der Angelfischerei. Berlin. 1875.

²⁾ Friedrich von Tschudi: Das Thierleben der Alpenwelt. Leipzig. 1860.

³⁾ John Horroks: Fliegenfischerei auf Forellen und Aeschen. Weimar. 1874.

egyet, mely közel egy meter hosszú s 17 klgr. súlyú volt. Valenciennes egy 1-2 meter hosszút látott. ¹⁾ 1864-ben Május 5-dikén a Dunában, Sigmaringen herczegségben egy 13 kgr. súlyú pisztráng fogatott. ²⁾ A növés s annak gyorsasága, miként a húsnak izletessége is a víz nagysága s minősége, valamint a tápszer mennyisége és minémiségétől függ. — Ott, hol sok rovar, főleg légyféle kerül a vízbe, legyorsabban nő s legizletesebb a pisztráng. Érdekes kísérlet történt az iránt Angliában. Három tóba egyenlő nagyságú s korú pisztrángokat helyeztek el — így írja Stottard —, az első tóban levőket kizárólag földigilisztákkal, a második tóbelieket csak apró halacskákkal, a harmadik tó lakosait pedig csupán legyekkel s más rovarokkal táplálták; a tápszer mindenütt fölös mennyiségben lett nyújtva. Az első tó halai igen lassan, a másodikéi gyorsabban növekedtek, a harmadik csoportbeliek szerfelett gyorsan nőttek, s ugyan azon idő lefolyta alatt két annyit nyomtak, mint a két első tóban lévők együtt véve. — Innen van, hogy lassú folyású, széles, főleg mezőn és réteken végig futó folyó nagyobb pisztrángokat termel, míg az erdei patak, mely köves talajon sebes esésben rohan tova, csak apró pisztrángok lakása. Széles, lassú víznek iszapos talaja sok rovar-álczát termel, meg ama viszonyok mellett sokkal több légy kerül bele s tovább marad meg benne, mint az erdei keskeny patakban, mely a belehullott kevés tápszert is gyorsan tova sodorja.

A pisztráng élettartamát nehéz meghatározni. Húsz évet tartanak legmagasabb korának, mit megérhet; vannak azonban adatok, melyek kétségen kívül helyezik, hogy öregebb kort is elér. Így Oliver említ egyet, mely egy vár sánczában 28 évig tartatott, mialatt igen megszeliült, Mossop beszél egyről, mely hasonló viszonyok között 35 évig élt.

A pisztráng valódi hazáját a kristály-vízű bérczi patakok, az erdők s hegyek e kedvencz gyermekei, képezik. Sebes mozgású, élenyben dús, tiszta víz az ő eleme. Úde források közvetlen elfolyásaiból szülemlett kis erecskék, meg ezek egybefolyásából meggyúlt rohanó, vízeséses patakok kavicsos köves talajjal kedvencz helyei. Itt van a hazája. Minél tisztább a víz,

¹⁾ A. C. Brehm: Illustriertes Thierleben. Hildburghausen 1869. V. Band.

²⁾ Illustrierte Jagdzeitung. 1874. 18. szám.

minél inkább forrás-víz az, annál jobban szereti. Lasú folyású vizekben, sőt tavakban is tenyészik ugyan; de azok nem hazája. Csak oly tavakban marad meg, melyek forrása igen dús, vagy melyek nagy oda-és-elfolyással bírnak. Iszapos, zavaros, kemény, dús mésztartalmú vízben, rothadó növényi anyagokkal fertőzött, mocsarakkal összefüggő folyókban nem szívesen marad meg, esetleg el is pusztul. A pisztráng az egyetlen hal, mely közvetlen magában a forrásban is megél. A forrás-víz dúsabb szénsav tartalma, vagy más tényező hat-e minden más halra károsan, s mi az a pisztráng szervezetében, a mi őt a közvetlen forrás-víz eltűrésére képesíti, — ma még nyílt kérdés. Vizen kívül csak igen rövid ideig — pár perczig — marad életben.

Rendes elemében a pisztráng perczenként 38—45 légvételt visz végbe, (e szám azonban a kor és nagysággal fogy) szűk edénybe vagy élenyben szegény vízbe téve, légzése gyorsul s perczenként 60—80-ra emelkedik, ekkor a hal a víz felszínére jó s a közvetlen levegő után kapkod, nyugtalan lesz, légzése mindinkább felületessé válik, a vér szénsavval telik meg, végre alétan oldalára fekszik a pisztráng s fulladozás — asphyxia — tünetei között kimúl és megmered. Megjegyzendő, hogy légzés által a víznek vegyileg kötött élenye nem vétetik föl, az az a víz alkotó elemeire — éleny és köneny — nem bontatik; egyedül a víz által elnyelt, a benne mechanikailag fogva tartott levegő élenye az, mi a vér élenyítésére szolgál. Ez lehet egyik oka annak, hogy sebes mozgású vízben — melyhez szükségkép több levegő elegend — szívesebben lakik a pisztráng.

A légzés a kopoltyúk által történik akként: hogy a szájba szívott víz a száj teljes elzárása mellett hátul a tág kopoltyú nyíláson át kihajtatik, mi alatt a kopoltyú-lemezékkel benső érintkezésbe jött s a hajszáledény-hálózatukban foglalt viszeres vér, meg a víz között az edények falain át légkicszerélődés megy végbe. A vér szénsava nagyobb feszülése folytán kilép s a víz által elnyeletik, viszont a víz levegőjének élenye a vérbe szivatik föl vegyi s erőművi uton.

A kopoltyúk csontvázát a szakcsont (os hyoideum) és a szilványiv-készülék (apparatus branchialis) képezi, mely a torok táján van elhelyezve a koponya alatt. A keskeny szakcsont felső és mellső végei az állkapocs függesztő készülékéhez (apparatus

maxillaris cum suspensorio) vannak ízület által csatolva, alsó végei egy páratlan keskeny csontdarab, a szakcsont teste, által vannak összekapcsolva, mely a torok közép vonalában fekszik. E csonthoz tapad jobbról balról 5 csontos ívszár (arcus branchiales), melyek nagysága hátfelé fokozatosan csökken. Ezek közül a négy első porcos fogazatokkal bír, melyekre az egyes szilványlemezkek (laminae) helyezkednek, szorosan fész-fogak módjára sorakozván egymáshoz. A pisztráng tehát a Fészükopoltyúsok — Ctenobranchii — közé tartozik. Az 5-ik ív a garat rögzítésére szolgál s szárai azért alsó garat-csontoknak (ossa pharyngea inferiora) mondatnak, a négy ívszár végei a koponyával függnek egybe s részben a garat felső falát képezik, azért felső garat-csontok (oss. ph. superiora) névvel jelölhetnek. A kopoltyú-készülékhez tartozik a szilványfedő-csont is (operculum), ez alaktanilag nem a belvázhoz tartozik, de módosított pikkelynek tekintendő; a koponyával ízesül s 3 darab csontból áll, főfedő (operculum), alfeldő (suboperculum) s fedőközből (interoperculum). A légzést eszközöző izmokhoz a száj izmain kívül a kopoltyúfedő, meg szilványívek izmai tartoznak, s egy egész légzési izomrendszert képeznek. Az ide tartozó izmok részint a koponya alapjától az egyes ívekhez, részint ezektől a szakcsont s alsó garat-csontokhoz futnak, ezen kívül az egyes ívek között is léteznek izmok.¹⁾

A szív egy izmos gyomrocs (ventriculus) s egy vékony falú pitvarból (atrium) áll. A gyomrocs összes tartalmát a kopoltyú-útérbe (arteria branchialis) löki, mely a lemezekéken finom hajszálreczévé terül s tartalma élenyítettén, a kopoltyú-viszereken át a függérbe (aorta) gyűlik, mely hártyás duzzammal (bulbus) s két félholdképű billentyűvel (valvulae semilunares) bír s az élenyített vért a test minden részeibe küldi. A viszerek a test minden pontjából jobbadán egy főviszér-törzsbe gyűlnek, mely a gerincoszlop alatt, annak hosszában fut le, s miután a vesékben és májban újbóledényhálózatokat — verőczerrendszereket (systhema venae portae) — alkotott

¹⁾ A halak részletes bonczatani ismertetését lásd: Margó Ti-vadar „A tudományos állattan kézikönyve.” Pest 1878, című páratlan művében, és az egyetemi előadásából összeírt „Összehasonlító-bonczatani jegyzetek“-ben.

volna, összes tartalmát a szívpitvarba ömlesztí, honnan az a gyomrocsba jut. A vérnek tehát összes mennyisége élenyítettett.

A pisztráng elterjedési körét pontosan nem ismerjük, de bizonyos, hogy egész Európában honos, az éjszaki sarktól Tarifa előhegységéig; így Kisázsia-ban mindenütt s Ázsia nagy részében tenyész (Ross-mässler, Brehm). Európában nagy mennyiségben és szép példányokban fordul elő: Norvégiában, Skóthonban, Oroszországban és Svajczban, hol egyedül Apenzell klimatikus intézményeiben évenként több mint 25 m. mázsa fogyasztatik el, a legstúlyosabb példány pedig nem nyom többet 16 dekagrammnál (Tschudi). Ott oly mennyiségben él, hogy Tschudi maga gyakran látta, hogy egyes malom-árkokból pár óra alatt 40 kgr-nál több fogatott ki. Nagy mennyiségben szállítják innen Olaszhonba is befűzött állapotban, mint a heringet. Magyarország felvidékén, meg Erdély bércei közt is tenyész, de kellő kiméletben nem részesülván, nagy mennyiségben s szép példányokban csak kevés patakban található. Németországban, Francia- és Olaszhonban már sokkal nagyobb becsben tartatik s tenyésztéséről inkább gondoskodva lévén, nagyobb mennyiségben található. Tschudi szerint sehol sem fordul elő 2055 m. magasságon felül. Szent-Bernhard hegyén 2370 m. nyire a tenger felett, az ottani nagy tóban több ízben kísértették meg betelepíteni; soha sem maradt meg. Szent-Gotthard hegyén, a festői Lucendrotóban, mely a tenger felett 2022 m. fekszik, a Murgtóban, a fa-régio határvonalán s legtöbb alpesi tóban 1264—1896 m. között, az Alpok minden oldalán nagy bőségben tenyész, oly tavakban azonban alig, melyek földalatti elfolyással bírnak. Bizonyos azonban, hogy oly helyeken, hol az örök hóhatár magasabban kezdődik, a pisztráng feljebb hág, mint p. o a Sierra de Gredos és a Sierra Nevada-hegység patakjaiban.

Miként a száraz föld állatai állandó lakhelyül a mező vagy erdő bizonyos, határozott pontjait választják, úgy a pisztráng sem lakik a patak bármely táján; de állandó tartózkodási helyét gondosan s öntudatosan választja meg.

Ha egy patakot csak némikép megfigyelünk, meggyőződhetünk arról, hogy nem egyforma mindenütt, — egyes pontjai lényegesen különbözök. E különféleségek a talaj, a meder, a part s a közeli tárgyak minősége

és alkata, a víztömeg változásai s mozgásának sokféleségére vonatkoznak. A patak eleven képét adja a nyugodni nem tudó, mozgalmas tevékenységnek, — egy építő, teremő, pusztító, romboló életnek. Átlátszó vize itt sekély, apró hullámokba verődve, egyenes irányban fut a kavicsos talajon, csevegése is alig hallható; most sziklaromokkal fedett meredek lejtőhöz ér, csörtetve vad áramlatban rohan rajta keresztül, hullámai mint szétrobbanó bomba szikrái szökkelnek szerteszét, s mint fehér könnyű tajték, meg szivár vány-színű poreső hullanak a mohos kövekre. Egyenes útja most hirtelen kanyarodik oldalt, se baj! — bátran rohan az ellenoldala homorú partjának, vadúl torlódnak meg rajta hullámai, alámossák, öblöt vájnak belé; ássák, koptatják szüntelen; itt már a meder fenekét mosta ki mélyre; elszakítja a követ helyéről, hentergeti, forgatja, míg nem kavicscsá őrli meg s mint apróra csiszolt homokot hordozza rakásra, — zátonyt, szigetet képez; a domború partot építi, növeli, iszapot, törmelékét halmoz szélire; megtölti a medret s vize sekélylyé válik, futása csillapúl. — Árjának főiránya sebesen kígyózik egyik parttól a másikhoz; vad örvényben szédülten kavargó; lépcsőket ver szikla-medrébe s számos apró zúgóokban üzik egymást habjai s omlanak alább meg alább; jobbra-balra keskeny erecskékké szakadozik s a kötörmelék kis csatornái között keres magának utat; most újra széles mederbe gyűlik s szírtől szírte hull alá, míg nem tág öblös medenczékben csendes mélységgé gyűlve, megpihen, s újból folytatja útját, — tovább — tovább; — itt mogorva szürke sziklák nézik munkáját, ott a pázsitos rét virágai kaczerkódnak tiszta tükrében; emitt sötét sátozt borít felé a bükk s üde lombjait hűvös vízében fűrésztli. De változik a patak az évszak, meg az évi esőzési viszonyok szerint is. — E különféle patakrészek között tartózkodási helyül oly pontot keres föl a pizstráng, hova a víz sok tápszert hoz, s hol ez lehetőleg sokáig megmarad; e mellett arra is ügyel, hogy ő maga lehetőkép védve legyen s könnyen észre se vétethessék, lehessen gyorsan elmenekülnie, ha veszély fenyeget; tekint még arra, hogy lakhelyén legyen oly pont is, hol könnyen, erőmegfeszítés nélkül tarthatja magát a vízben, hol túlságos ellentállásra nem talál. Minden pizstrángnak van egy állandó leshelye, hol óvatosan meghúzódva s fejjel mindig az áram irányával szemben, mozdulatlanul lesi zsákmányát; ezenkívül

mindig van egy menedékhelye is, hova mindannyiszor rejtezik, valahányszor leshelyéből kizavartatott, vagy ha vadászatával felhagy s pihenni tér. E rejtekhelyén néha oly erősen húzódik meg, hogy kézzel könnyen megfogható. Ilyen helyek leginkább alámosott partok ürei, fagyókerek hézagai, nagyobb kövek alatti lyukak stb., majd mindig mélyebb vízben lévő pontok.

Tartózkodási helyét a pisztráng nem könnyen hagyja el; ha onnan ismételve és távolra zavartatik is el, újból meg újból visszatér s elfoglalja azt. Magam is ismertem oly pisztrángokat, melyekre egész nyáron vadásztam, — s melyek mindig ugyanazon kőnél, ugyanazon ponton álltak lesben, engem észrevevén, mindig egy pontra menekültek, bármely oldalról közeledtem is feléjük. Legkedveltebb lakhelye a pisztrágnak a patak oly részlete, hol a víz sebesebb folyás után kiszélesedett helyen hirtelen csendes, sima tükörű mélységgé gyűlik meg s úgynevezett zsombot (Tümpel) képez. A zsomb szélein, főleg annak elfolyásánál, hol a víz sekélyléc kezd válni s a kavicsos meder fenekét csak átlátszó zománcz gyanánt fedi, választja legörömostebb leshelyét a pisztráng; itt könnyű megmaradnia, nem kell küzdenie a sebes árral; az egész zsombot jól áttekintheti, a legkiseb légy meglátszik, ha belehull, de ha mégis észrevétlen maradna, akkor sem kerüli el végzetét, hisz lefelé hozza majd az ár, más útja nincs; innen könnyű is a mélybe osonnia s a gyökér vagy part rejtekébe elbújni. Itt van ő valódi elemében, életmódját itt tanulmányozhatjuk legjobban; megleshetjük szokásait, cselfogásait s egész vadászatát. Verőfényes nyári délután késő óráiban óvatosan közeledünk a völgy hűvös patakjához, a fenyves sötét árnyába csak itt-ott kandikál be a lemenő nap, egy fényes sugárnyalábbal épen a csendes zsombnak sima tükrebe néz s átvilágítja a tiszta elemet, a fenék tarka kavicsa, mintha víz sem borítaná, oly tisztán látható. Amott alól a zsomb szélen áll gyönyörű halunk; fejjel az árral szemben van fordúlva, ott hasal mereven, mozdulatlan feszültségben lesi zsákmányát, egy uszonya sem látszik mozdulni. s ha farkának egy-egy kecses billentése, meg kopoltyúinak mozzamos tágulása nem árulná el, hogy élő lény, könnyen keskeny fadarabnak vagy hosszúkás kőnek tartanák. A közeli fenyő vaskos törzséhez húzódva, fedve vagyunk s bizvást gyönyörködhetünk szeszélyes kedvenczünk pajzán játékában s hosszasan szemlélhetjük

játszi s mégis oly ragadozó kedvtöltéseit. Ime egy lefüggő bükkfaágról egy kis bogárka pottyant a víz mozdulatlan tükrére, szabadulási ösztönében kis lábaival erősen dolgozik s rezgő hullámkört ver maga körül; mint a gyorsröptű sólyom a kiszemelt galambra, mint a feszes ívről lepattant nyílvevő, oly biztosan s oly gyorsan vág hozzá a pisztráng; — egy hangos locsesanás, — a víz összerезzen, — — a kis bogár nincs többé. Eltűnt a jelenet s csendes újra minden, mint előbb vala. De im! már előbbi leshelyén áll halunk s várja a kedvező esélyt. — — Hűvös szellő suhan át a völgyön s a rajzó kis legyeket tömegesen veri a habokba, pikelyes kedvenczünk hamar tútelik. — Játszi szeszélyben most a mélybe száll, majd újra a kavicsos parton eviczkél, testét alig fedi egy vékony vízréteg; most megfáradtan, mintegy ellankadt tagokkal viteti magát lefelé, — a hullámárba kerül s egy kiálló kőlapon keresztül hentereg, fehér hasa ezüstösen csillámlik meg a nap sugáriban, melyek mintha csiklandoznák érzékeny bőrét, — vissza — a mélybe kergetik, honnan ismét mint kicsinyke delphin veti föl magát, hol a víz mint olvadt ezüst, meg csillogó gyöngysor omlik le sima testéről. Közelebbről akarjuk megtekinteni, — egy lépést teszünk feléje. Észrevett, vége van! Mint a sebes villám, úgy osont halunk a mélybe; jobbról-balról vele más kettő még, melyet előbb észre sem vevénk. Csak egy-egy csikázó sötét vonal, mint egy a víz alatt kilőtt nyílvevő villanása jelző eltűntüket.

Minden zsomb bizonyos számú pisztrángot ural; ha ez nem igen tág, többnyire csak egy foglalja el, — ritkábban kettő. Egyes kiválóbb zsombok iránt különös előszeretettel viseltetik s érte élethalál tusát vív. A zsomb lakói közt az „ököljog“ dívik, az erősebb kiűzi a gyengébbet s helyébe lép. A halászok az ily par excellence kedvelt zsombokat jól ismerik.

Mint kedvencz tartózkodási helyét, az örvényeket, a forgókat kell megemlítenünk, itt tápszer sokáig kering s a tajték-csikok az örvények szélein mindig sok elhullott rovar tartalmaznak; — kiválóan kedveli az oly patakrészeket, hol a víz felé sűrű, lefüggő lombok borúlnak, továbbá hol a folyóba egy melékág szakad, itt les ő merevenen, melyik hoz előbb valamit. Egyes kiálló nagyobb kövek, elmerült fatörzsek, ezölöpök körül vagy a megégették képződött kis örvénykében szívesen marad a pisztráng, úgy-

szintén gyökeres, — de főleg alámosott gyepes partok alatt is. Így a gátak zúgói, meg padlózatok alatti csendes víz kedvelt lakhelyei. E tartózkodási helyeket változtatja az évszakok szerint is. Míg bizonyos helyeken nyárban egyetlen pisztráng sem lakik, ott talán tavasszal legtöbbet foghatunk.

Ha elgondoljuk, hogy ősz közepétől kezdve, midőn az ívás ideje beáll, egész télen át a pisztráng majdnem semmi tápot sem vesz magához, könnyű belátni, hogy részben e körülmény folytán, részben pedig maga az ívás miatt, mely a szervezet anyagának fogyasztásával jár, a hal feltűnően megfogy, izomzata meglazul s az egész szervezet nagy mértékben meggyengül. Csaknem kizárólag a víz élenytartalma, meg a vízben lévő kevés szervi anyag ama silány táplálék, mely a pisztrángot télen át fenntartja. Ilyenkor tehát életműködései lassúkká lesznek s az állat mintegy a téli álmórélettel analog élettani viszonyok között van. Világos, hogy ily állapotban, ily elgyengült izomerővel sebesebb árban soká nem maradhatna meg; csendes folyású mély vizet keres föl ilyenkor. A patak halai, melyek eddig szét-szórta, külön-külön saját tanyájukon gyakorolták vadászataikat, most téli tanyájukba húzódnak, mélyebb téres zsombokba, gátakba gyűlnek össze, hol a dermesztő télnek unalmas, egyhangú napjait békés egyességben kecsesen ide-odaúszkálva, meg csendes, türelmes mozdulatlanságban töltik. Hogy a pisztrágnál télen ily lassú anyagcsere lehetséges — ellentétben a melegvérű állatokkal, hol az anyagforgalom a hideg évszakban épen fokozott, azon viszonyban leli magyarázatát, mely szerint a halak állati melege vagyis testük hőmérsék- a környező közeg hőmérséki változásaival arányosan ingadozik, azt szabályszerint $1\frac{1}{2}$ —2 hőmérséki fokkal múlja felül; a melegvérű állatok testhőmérséke ellenben csekély (0.3° — 0.5°) ingadozás mellett minden viszonyok között állandó. Télen tehát a pisztráng állati melege igen alacsony fokon áll; hogy ezt megtarthassa, csak kevés tápszerre van szüksége, mely tudvalevőleg a melegtermelés főforrása; de hideg vízben aránylag nagyon kevés élenyt fogyaszt el a hal; az élenyfelvétel mennyiségével pedig arányban áll a tápszükséglet is. Ily módon lehetséges, hogy a pisztráng télen kevés tápszerrel is beéri s szervezetének anyag-forgalma lassú; ámde ennek szükségképi kifolyása ama lethargia, melyben a telet átéli. Ha a pisztráng testének hőmér-

séke a víz hőfokáét nem követné ingadozásaiban s télen is oly fokon állana, mint nyáron: akkor a pisztrágnak télen át sokkal több tápszerre volna szüksége, hogy testének melegét ama fokon tartsa meg; mert télen hidegebb közeggel környeztetvén, szervezetének melegben vesztesége sokkal nagyobb, mint máskor.

Ha a tavaszeli meleg, verőfényes napjaiban olvadni kezd a bércek hava, a vizek jégköpenye; ha a megindult ár elsöpri a patakok jégtorlaszeit s a víz lassanként felmelegül, a pisztráng is ébredni kezd tompa dermedtségéből. — Az izlábuak ezerféle faja, mely részint kifejtett állapotban megdermedve, részint mint áleza feküdt téli rejtekhelyén, lassanként új életre kel a melegebb oldalakon, honnan a hó részben már eltűnt. Most gyors olvadás áll be, a hóvíz hideg hullámokban hömpölyög ala, utat nem ismerve, mindent elseper, fölforgatja a talajt, a köveket hentergeti, kimossa rejtekéből az ébredő rovar s az elragadott törmelékekkel összekavarva, a völgybe hordja le, átadja a megáradt pataknak. Ez úton már az első olvadásnál tömérdek rovar kerül a vízbe; a pisztráng leskelődni, kapkodni kezd utánok. Április melegebb napjain már igen sokféle légyfaj, bogár, lepke röpked a víz körül; sőt már Márczius első fényesebb napjai kicsalják a pisztráng egyik legkedveltebb csemegét a Márcziusi-legyet (*Baëtis longicauda*), naponként új — meg új rovar jelenik meg. Májushó elején búvik elő a Kövi-légy — (*Perla bicaudata*), mit halunk mohón keres, nem sokára a mindeneknél jobban kedvelt *Ephemera vulgaris*, mely tömeges rajokban lebeg a víz felett s estefelé seresgestől hullik a habokba; a tavaszi meleg eső sok pondrót, földigilisztát söpör a patakba; a pisztrágnak van már, miben válogatni is. Valódi farkasétvágygyal lakomázik, torkossága kielégíthetetlen; ezzel kapcsolatban gyorsan hízni kezd s erejét visszanyeri; Május elején a pisztráng eredeti ruganyosságát, elevenességét, életkedvét már visszanyerte; húsa újra tömör és ízletes lett. Most a mély zsombnak békés lakossága nyugtalanná vált, apránként búcsút vesz téli tanyájától s észrevétlenül eloszlik a patakban, — egy ideig azonban még itt is csendesebb pontokat keres. Június hó második felében a sekély, gyors folyású, rohanó vizü patakrészletbe vonul a pisztráng s ott marad egész nyáron át. A legnagyobbak mindig mély zsomb közelében maradnak, ha leshelyüket a sebes ár-

ban választják is. Ősz elején, még az ívás ideje előtt, szeret fölfelé a forrás irányában úszni; ilyenkor kisebb erecskéekben a források közvetlen elfolyásaiban, sőt magában a forrásban is szép pisztrángok találhatók.

Ha határozottan kimondtuk is, hogy a pisztráng választott lakhelyétől messzire nem távozik s azon patakot, melyben él, egyáltalán nem hagyja el, s így semmiképen sem tekinthető vándorhálnak: e tétel alúl némely vidék pisztrángjai mégis kivételképeznek. Így Tschudi írja, hogy Svajcz egyes helyein a pisztráng valóságos vándor-utakat tesz meg, — s úgy látszik a zavaros, glecservizet igyekszik kikerülni. Márczius és Április hónapokban, midőn nagy és gyors olvadás áll be, a Rhone folyója pisztrángjai tömegesen a Genfitóba úsznak, itt maradnak aztán nyáron át s ősszel régi hazájokba térnek vissza, s a Rhone mellékágaiban ívnak. De ellentétben ezzel az Alpok oly tavaiban is állandóan megmarad s jól tenyész a pisztráng, melyek tisztán glecservizek összefolyásából állanak, mint például a „Weiss-See“-ben, közvetlen a Cambrena-glecsér mellett; továbbá állandó lakosa sok oly pataknak is, mely kizárólag csak hó- és jég-vizet hord.

A pisztráng izomereje igen nagy s arányban áll az izomzat dús fejlettségével. Ennek főtömegét a gerincz-oszlop izomzata, mint a test mindkét felén a fejtől a farkuszonyig lefutó két erős izomköteg — a két oldalizom (musculi laterales) — képezi. Ezek mindegyike ismét egy felső és egy alsó részre oszlik amaz inhártya által, mely köztük végig fut. A gerincz feletti s alatti izmok, valamint a forgató-izmok végkép hiányzanak. Az erős oldalizmok haránt-irányban a csigolyák számának megfelelő kisebb részletekre választatnak az ezek között zig-zugosan lefutó izomközi szalagok által. A mell-, borda-, és has-izmokat is az oldalizmok képviselik. A rekesz-izom (diaphragma) nincs kifejlődve. A rágó-izmok, egy erős és több apró izom által képviselve, erősen fejlődvék ki. Az arc-izmok hiányzanak, ha csak az igen durványosan kifejlett száj-izmokat ide nem sorozzuk. A végtagok izmait a has- és melluszonyok emelő- és levonó, mell- és hátfelé húzó izmai képezik, így a páratlan uszonyok is bírnak emelő- és levonó izmokkal, az uszony sugarak mozgására s feszítésére külön,

apró izmocskák szolgálnak. A b ő r i z m o k n a k semmi nyomát nem találhatni.

A törzs maga csak vízszintes síkban mozoghat egy függélyes tengely körül, mely a hát és hason át húzva képzeltek; haránttengelye körül a törzs nem hajlítható meg. Az uszonyok közül a párosak igen szabadon mozognak, majd nem teljes körfogást végezhetnek, ezek teszik lehetővé, hogy a test bármely irányban gyorsan tovamozduljon. A farkuszony mozgató s kormányzó, a hát- és alfeli uszony csak is kormányzó szerepet visel.

Ügyesség s gyorsaság tekintetében egy hal sem tesz túl a pizstrágon; az izomzat ereje pedig valóban bámulatos. A ki pizstrángot horogra fogott, bizonyára meg volt lepetve ama erős rántás által, melyet a hal a zsinórra gyakorolt, midőn a horogra akadt halat a vízből kidobta. Képes a pizstráng a legrohamosabb árban hosszú ideig megállani látszólag mozdulatlanul; midőn azonban uszonyait mozgatja s igen erős munkát végez, képes a legsebesebb hullámokkal szemben fölfelé úszni a legnagyobb könnyűséggel. Gyorsasága oly nagy, hogy a szem nem követheti eléggé. Egyes mozdulatai, miket vadászata közben kifejt, meglepők, úgyszintén ama biztos jártassága is, melylyel az összehányt kötörmelék s a medret néha majdnem kitöltő sziklaromok s gaz között utat lel magának, sebesen s könnyen hatolván át ott is, hol a tovajutást merőben lehetetlennek tartottuk volna. De legszembetűnőbben nyilvánul ügyessége s ereje, midőn a sebesen omló zuhatag meredek ívén föl tud hatolni 4—6 meternyire, sőt sokkal feljebb is, vagy midőn magas szökéseket tesz a légbe a habok fölött repkedő légy után avagy játszi kedvében. Találóan énekli meg Tschudi:

„Sieh' doch, sieh', wie kann sie hüpfen
Und so unverlegen schlüpfen
Durch den höchsten Klippensteg,
Grad' als wäre das ihr Weg.“

Láttam pizstrángot, mely egy széles gát csendes vízből mintegy 1·5—2 meter magas s legalább 2·5 meter hosszú ugrásokban dobta ki magát a légbe, ismételten s gyorsan egymás után. Tschudi a pizstráng ugrási képességét magasságban 1·6 meter, hosszában

4 meternek mondja. Bizton állíthatom, hogy ennél nagyobb szökéseit több ízben láttam.

A pisztráng rendkívül ragadozó természetű s nagyon falánk állat. Életének legnagyobb részét vadászattal tölti, ez képezi szenvedélyét, szellemi tehetségei is leginkább e működése mellett nyilvánulnak. E téren a természetbarát egyszerű megfigyelés mellett sokkal kevésbé tanulmányozhatja a pisztrángot, mint a horoghalász, kinek érdekében éppen annak ismerete áll, mikép vadászik a pisztráng s mit eszik leginkább. Néha legnagyobb mohósággal kap bármi csalogó éték után, eszeveszetten kapja be a horgot, akár féreg, akár kis halacska, akár légy van rátűzve. Tudok egy esetet, midőn a pisztráng a száraz partra ugrott ki a féreg után, melyet a horgász éppen kihúzott a vízből. Máskor minden tápszert megvet, semmivel sem lehet fölingerelni étvágyát, — hideg nyugalommal s egykedvűséggel engedi a hullámoknak tovavinni a legkedveltebb falatokat is. A legkülönbélebb rovarok hullanak eléje, nem kapja el azokat, legfeljebb farkának egy heves legyintésével csapja meg, hozzájuk dörzsölködik, feléjük kap, de szájába nem veszi, vagy ha be is kapja, de menten kiköpi újra; szóval mintegy platonikus játékot űz velök. Néha undorodni látszik a tápszertől, midőn a feléje úszó féreg vagy elébe került csillogó légytől megvetve elfordul, kitér avagy lassan hátrál s a mélybe alá száll, mit főként forró nyári naponkon tapasztalhatunk.

Ennek oka valószínűleg abban rejlik, hogy a víz szokatlan magas hőmérsékével a hal testének melege is a maximumra emelkedett s oly fokon áll, melyen ha még túl emelkednék, a szervezetben kóros viszonyok állanának be s így a hal magát rosszúl érezné. Ámde a tápfölvétel a melegtermelés főforrása — s így, hogy forró napokon igen meleg víz mellett a pisztráng magát rosszúl ne érezze, kell hogy koplaljon. Közép hőmérsékletű víznél általában legtöbb tápszert vesz magához. Kétségkívül legfalánkabb tavasszal a déli, meleg időben; kevesebbet eszik nyáron, midőn a reggeli és esti órákban vadászik leginkább; ősszel legkevésbé falánk s nagyon válogató. Különös, hogy néha a leghevesebb szenvedéllyel vadászik egy bizonyos rovar-faj után, és akkor minden más tápszert megvet. Francis idevágó közléseivel saját tapasztalataim teljesen összhangban vannak. Francis ugyanis számtalan esetet idéz, midőn a pisztrángok legmohóbban kapkodtak a legyek

után s ő egész „fly-book-“ ját¹⁾ végig próbálgatta a nélkül, hogy egyetlen egy pisztrángot fogott volna, míg talán épen az utolsó légy — „az igazi“ — türelmét gazdagon jutalmazta meg. Bizonyos, hogy a hal csak e légy-fajt kereste. Az angolok a pisztráng e saját-ságát behatóan tanulmányozták, névleg különösen Walton Izsák, Ronalds, a jeles Ephemera, Davy, a természettudós, Stewart, Pennel, Norris, Horroks János és sok mások; vizsgálódásaik eredményeképp meghatározták ama bizonyos rovarfajokat, melyeket a pisztráng az év egyes hónapjaiban, egyes meghatározott heteiben kiválóan keres. Egy egész „légynaptárt“ állítottak össze, melyben 60-nál több rovar iratik le. A természetes legyekhez meglepően hasonló — igen csinos műlegyeket készítettek. Minden légynek használati ideje pontosan körül van írva. Ezeken kívül különböző eszményi legyeket (fantasie-fly) is költöttek; különös, hogy ezek némelyikét mindennek felett szívesen kapja el a pisztráng; megtörténik, hogy néha csak ily eszményi legyekkel sikeres a fogás s a valóságban létezők utánzataival nem boldogulhatunk.²⁾

Halászat alkalmával tanulmány okából a fogott halakat gyakran kibontottam; sokszor a beleket, gyomrot, nyelő csövet, sőt a torkot is tápszerrel duzzadásig tömve találtam, úgy hogy a sok földi giliszta s más féreg a szájából két oldalt kifityegett; gyakran történt, hogy mialatt a hal torkából a horgot kicsavartam, e műtét alatt a derekára gyakorlott nyomásra 6—8 elnyelt, félig meddig megemésztett halacska potyant ki torkán át s még egy csomó rovar. E pisztrángok tehát a szó teljes értelmében torkig voltak jóllakva s mégis mohón kaptak a csaló étek után. Feleségem egyszer a Dobsapatakban egy 14 cm. hosszú pisztrángot fogott, melynek szájából egy imént elnyelt halacska teste félig kiállott farkával kifelé, egészen lenyelni nem bírta s mégis

¹⁾ Fly-book = tárcza, melyben a műlegyeket tartja a horgász.

²⁾ Magam is határozottan mondhatom, hogy a Göllnicz-folyó pisztrángjai egy egészen vörös s aranyzsinórral ékitett eszményi legyet, melynek angol neve „Soldier palmer“, minden más tápszer-nél szívesebben vesznek Július-Szeptember-hóban. Lehet, hogy ily eszményi legyek öntudatlan utánzatai a természetben meglévő valamely rovarnak; a Soldier palmer-re nézve ez azonban semmi esetre sem áll, — mennyiben ahoz hasonló rovar sem tudtam találni — a Göllnicz körül sem, sem pedig másutt. Hozzá hasonló rovar — legalább vidékünkön — nem létezik.

a horogra szűrt féreg után kapott; alig tudom elképzelni, hogy fogta szájába. Máskor a felbontott halak egész tápcsőve üres volt, legfeljebb egy-két kis szúnyog vagy rovarálcza képezte annak összes tartalmát.

A pisztráng táplálékát kizárólag az állatországból veszi, növényeket legfeljebb annyiban nyel el, mennyiben azok bizonyos állati szervezetek (élősdiek, peték stb.) vivői. A pisztráng általában véve sok táplálékot szükségel. Egloffstein vizsgálódásai szerint egy félkilogramm súlyú pisztráng naponként átlag 10—14 kis halat — milyen például a *Phoxinus levis* (Ellritze) — szükségel, de ugyan ennyi jóval nagyobb halat is könnyen elkölt. Könnyű elgondolni, hogy a természet nem nyújthatna elegendő táplálékot a pisztrágnak, ha ez csak halakkal élne.¹⁾ Csak 1000 pisztráng egy évben 300 napon át, 60—70 napot az ivás idejére leszámítva, átlag 12 halat fogyasztva napjában, már 3,600.000 halacsát pusztítana el. A pisztráng végre egymást is végkép felemésztené. A hiányt az ízlábuak (*Arthropoda*) gazdag világa pótolja leginkább. Ha tikkasztó júliusi nap alkonyati óráiban a láthatár világossága felé tekintünk, a rovarok myriadjait látjuk röpkedni mint a légben föl s alá, ide-oda mozgó, lebegő apró pontokat. A rajzó legyek néhol valóságos gomolygó kis felhőt képezve, tánczolnak a légben; ha a füves, virágos rétekre tekintünk, avagy a fák lombjait figyeljük meg közelebről, mindenütt e kis lényekkel találkozunk, a zöngicsélő, czirpegő szöcskék, a tolakodó legyek, a sötétséget kereső százlábuak (*Myriopoda*) a finom hálókát szövő pókok, a csillogó bogarak, csapodár pillangók seregeiben egy egész világa tárul elénk e kis nyugtalan lényecskéknek; az eső, a szél mennyit ver belőlük a vízbe, — meg saját vigyázatlansága folytán és sokféle véletlen miatt mennyi leli sírját a habokban; ha elgondoljuk, hogy az ízlábuak, főleg a rovarok nagy része átalakúláson megy ismételve keresztül, míg fejlettségre jut, s hogy ez álczák legnagyobb része a víz alatt tenyészik, könnyű lesz belátni, hogy a pisztrágnak dús asztalt terített a bőkezű természet.

Ha már most e kis lények mesés szaporaságára, meg ama viszonyra gondolunk, mely köztük és a pisztráng között fennáll, elmélkedésünk két irányban is a természetben uralgó rendnek felismeréséhez vezet. Mert

¹⁾ Illustrierte Jagdzeitung.

míg egyfelől e kis lények myriadjai az által, hogy a pisztrágnak táplálékul szolgálnak, neki magának képezik egyik létfeltételét, de egyúttal szabályozzák ama más kisebb halak létezését is, melyeket az ízlábuak hiányában a pisztrágnak pusztítania kellene; — ily módon tehát a pisztráng s más kisebb halak közti egyensúly mintegy szabályozva van. De másfelől ha fölveszszük, hogy, ha ama számtalan rovar álcza-alakjából mind teljes fejlettségéig jutna el s a már kifejlettek egészen a szaporodásig megmaradnának, kétségkívül oly tömegekben jelennének meg csakhamar a földön, hogy az állat- s növényország közötti helyes viszony bizonynyal megbomlanék; mert szaporaságuk oly nagy, hogy — Büchner nem túlzott szavaival élve — „magukra hagyatva betöltenék a tengereket és hegyeket alkotnának a földön“. Kell tehát, hogy nekik is korlátozóik, szabályozóik legyenek, s valóban a szervezetek különfélesége szerint ezerféle fegyver üldözi, pusztítja őket szüntelenül. Ezen üldözők, ezen korlátozók között igen jelentékeny szerepe van a pisztrágnak is; e pusztításban ő tevékeny részt vesz, oly munkát végez, melyet szervezeténél fogva ő legjobban végezhet. A víz alatt fejlődő álczákat a fenéktől a víz tükréig szorgalmasan kutatja, üldözi, vadássza. A melyik a víz alatt kikerüli végzetét, mint kifejlett rovar a víz felett sincs biztonságban a pisztráng előtt, könnyen a habokba kerül s akkor menten elveszett, leselkedő halunk nem kegyelmez meg neki.

Az elhaló növények törmeléke, mely a folyam fenekén halmozódik föl, léte feltételeit képezi a sokféle szúnyogok, legyek s más rovarok álczáinak; ezek ismét más állatok megélhetését teszik lehetővé, de viszont maguk is alávetvék amaz általános anyagcserének, ama szakadatlan körfolyamnak, mely az egész szerves világban fennáll. A vizsgálódó értelem feltalálja itt is a rendet, hol a felületes, futó áttekintet csak véletlenségeket látott.

Az ízlábuak képezik tehát a pisztráng egyik fő táplálékát. A téhelyröpüek (Coleoptera), a hártyaröpüek (Hymenoptera), a lepkek (Lepidoptera) sokféle fajában válogat; különösen kedveli a legyeket (Diptera), továbbá a reczés-röpüeket (Neuroptera), ezek között vannak keresett csemegéi a Phryganeidák gazdag családjában, melyből néhány faj az év csaknem minden havában röpked a

vizek felett; hóvvel üldözi az egyenes-röpűeket (Orthoptera), ezek között főleg a Perlidák, s kiválóan az Ephemeridák kedvelt falatjai, így a rét zenészei, a szöcskék, melyek néha szerfelett nagy bőségben jönnek elő; a félröpűek (Hemiptera), s oklábúak (Myriopoda), pókok (Arachnoidea) sokféle fajtát sem veti meg. Eszik továbbá mindennemű férget, csigát, békaporontyot, puhahéjú rákot kisebb vízi emlős állatokat is, vízi cziczkányt, vízi egeret stb.; a halak ikrait kedveli s minden nálánál gyengébb halat megtámad. Említést érdemel, hogy a tuskés durbancs (*Gasterosteus aculeatus* Bl.) nevű halat is elnyeli, mint azt Egloffstein többször észlelte;¹⁾ — e halat hegyes tuskéi miatt a pisztrágon kívül talán csak a csuka eszi meg; de saját fajabeliét sem kiméli meg a pisztráng, — egyszóval minden élő lényt megtámad, melynél magát erősebbnek érzi.

Falánksága néha bámulatos s a végletekre ragadja. Egy német paraszt-halász, ki az angol horgász-touristák „fly-book“-jából egyet-mást ellesett, műlegyeknek oly özönvíz előtti szörnyeket készített magának, melyektől el kellett volna futnia a halnak, miként az ördögnek a sült májtól, mint Tobias mondja; s mégis ily „kacsatoll, kecskeszőr, meg mókusfarkból kötött jókora dongóval, melynek még két nagy üveg-gyöngy volt fejére kötve szem gyanánt, e paraszt csinos pisztrángokat fogott.²⁾ Horroks János egyszer a Hallstädti-tavon halászva, kifogyott legyeiből; a halak igen jól haraptak, ő tehát curiosumképen egy sárgaréz-gombot szakított le kék frakkjáról s e gombra egy-két font súlyú pisztrángot fogott.³⁾ Ezekből azt lehetne következtetni, hogy akár egy jókora szarvasbogárral vagy egy darab „Brustmalzbonbons“-sal is lehet pisztrángot fogni; pedig ez csak azt bizonyítja, hogy a hal néha, ha jó étvágya van, nem válogat sokat a tápszerben és mindent, mit annak tart, mohón szájába kap.

Van a napnak bizonyos órája, midőn a pisztráng különös mohósággal kapkod tápláléka után, ez az evés ideje (time of the rice), rendszerint 2—3 óráig tart s az évszak és időjárás szerint a nap más-más óráira esik. Forró napokon ez a hűvös reggeli 7—9 s esti 6—8

¹⁾ Illustrierte Jagdzeitung. 1877. Nr. 14.

²⁾ Jagdzeitung. 1868. Wien.

³⁾ Jagdzeitung. 1868, Wien.

órára esik, hideg naponkon délben áll be. Ha az evés ideje elmúlt, a pisztráng elhagyja leshelyét s rejtekébe vonúl, hol néhány órát nyugalomban tölt. Van oly nap, melyen az evés ideje 2-szer, 3-szor is beáll, viszont néha két napig sem következik be. A horgászok e körülményt pontosan megfigyelik, ha beállt az evés ideje, sietnek, azt jól felhasználni, mert akkor $\frac{1}{2}$ óra alatt gyakran többet fognak, mint különben egész nap.

A pisztráng természetének egyik főjellemvonása a nagy óvatosság és félénkség. Nem közeledhetünk feléje elég vigyázva, hogy észre ne vegyen, ha fedve nem vagyunk, 15—20 lépésnyi távolból vesz észre, sőt néha távolabbról is; így a víz színére vetett árnyékunk is elég, hogy elijesztsze, ha egyszer cselet vagy veszélyt sejt, nyílsebesen szökik rejtekébe. Ha megpillantott s elosont, nem egykönnyen bújik elő újra, mereven húzódik meg rejtekhelyén, hiába csalogatjuk legízletesebb falatjaival, nem kap feléjük, órákig nem jön elő. Csak hosszú idő elteltével, ha minden csendes újra, sehol veszély nem fenyeget, bújik elő, óvatosan, leskelődve, s szokott helyére áll. Megjegyzendő, hogy a víz fénytörési viszonyainál fogva a pisztráng minket oly helyről is láthat, hol mi őt semmikép sem pillanthatjuk meg, alámosott part, kő alatt stb. Csak ívás idején változik meg természete, nem óvatos ilyenkor, sőt bárgyú, a veszélyvel keveset törődik, a szerelem heve annyira elvakítja, hogy oly vigyázatlan lesz, hogy néha, tiszta vízben kézzel is megfogható.

Vajjon alszik-e a pisztráng, nehéz eldönteni; — bizonyos, hogy éjjel is vadászik, sőt a nagy és tapasztalt pisztrángok csak is az est óráit s az éjjelt használják föl vadászatukra s csak ekkor bújnak elő rejtekeikből. Úgy látszik, hogy ama merev mozdulatlanság, ama nyugalom, mely az evés idejének elmúltával beáll, pótolja az álmat; a szorosabb értelemben vett álom valószínűleg hiányzik.

A pisztráng húsa talán legízletesebb valamennyi halé között, a kevés erős szálkától könnyen s nagy darabokban válik le, akár egész féloldala együttesen vonható le a gerinczről. A hús szerfelett finom izomrostokból áll, nem zsíros és a specialis halzsír-is nem sajátja, igen puha, porhanyó s mégis nedvben dús, s jellegzetes zamattal bír. Nem csoda, ha így a pisztrágnak sok ellensége van. Ezek közt legveszedel-

mesebb a vidra. Egy ily testsúlyú állat naponként legalább 1.5—2 kgm. tápszert szükségel, s ha tudjuk, hogy a vidra kizárólag hallal táplálkozik, könnyű elgondolni, mily kárt tehet csak egy is a pisztráng-állományban; ámde a vidra nem csak tápszükségletének kielégítése miatt vadászik, de mulatságból, szenvedélyből akkor is, ha teljesen jóllakott, épen mint a tigris vagy macska. Ha a vidra imént fogott egy halat s véletlenül egy másikat pillant meg, amazt megölve ott hagyja a parton s ez után veti magát. És mily ravaszul tudja meglopni, csúszva, oldalt vagy hátulról észrevétlenül megközelíteni, majd lesbe állva hiúzként orozva megtámadni, avagy hihetetlen gyorsasággal úzni sólyomként s bámulatos ügyességgel elfogni! Valóban félelmes ellenség! Az emlősök közül még a vízi cziczkány (*Crossopus fodiens*), a patkány, menyét, macska pusztítják. A lég urai közül egyes folyam-sasfajokon kívül jelentékeny kárt okoz benne a vízi rigó (*Cynclus aquaticus*). E fürge, fehér-mellű kis madár állandóan a patakok körül tartózkodik, — a legzordabb téli napokon is hallatja pompás trilláit, szünet nélkül leselkedik a pisztráng után, igen ügyesen bukik a víz alá, rövid-erős szárnyait evezőként használva, a petékben tesz leg, nagyobb károkat. Nála még ügyesebb s erősebb a pompás aczélikék és zöld tolláról ismertes kis szárnyas, a jégmadár (*Alcedo ispida*), mely erős s hosszú csőrével 6—12 cm. hosszú pisztrángot is megöl, kitűnő ügyességgel utánok bukván. Említést érdemelnek még a kacsafajok, búvárok s más vízi szárnyasok, meg a sárga kis vízi billegény (*Motacilla Boarula*) is, mely főleg a petéket keresi. A ragadozó halak közül a csuka (*Esox lucius*) legveszedelmesebb üldözője halunknak. Ha pisztrángban dús patakba néhány csuka kerül, igen hamar megcsökken a halállomány. De maga a pisztráng is ellensége saját fajabelijének; a kicsinyt fejénél fogva kapja be, a nagynak farkába harap, mire az nem sokára kimúlik. Néhány ragadozó vízi rovar és álcza említendő még, mint a csibor (*Hydrophilus piceus*) és a merűly (*Dytiscus marginalis*). A pisztráng ezen ellenségein kívül még egy, a legveszedelmesebb, maga a bölcs ember, ki ezerféle furfangos módon irtja, pusztítja, üldözi; majd tört és hálót vet neki, hurokba fogja, durva szigonyt lők belé, meg finom horogra csalja; majd lecsapolva a meder vizét, majd mérgezett csalóétet hány neki, sőt a legveszedelmesebb

írtó szerrel, a dynamittal, valóban barbar módra irtja. A folyók szabályozása, tavak lecsapolása, a gyárakból a vízbe folyó mérges anyagok napról-napra pusztítják e nemes halat. Ha mihamarább erélyes intézkedések nem fognak történni a pisztráng védelmezésére, ha országos törvény nem veszi oltalma alá, mely a fogás módját s idejét szabályozza, ha végre tenyésztése mesterségesen is elő nem segítetik: kétségkívül be fog következni azon idő, midőn e becses hal csak a természeti gyűjteménytárakban lesz feltalálható s a tankönyvek a Mylodon robustus, meg Ichthyosaurus-sal egy lapon fogják tárgyalni. Fájdalom!

Ha a pisztráng életéről csak eddig előadottakat is azon szempontból, hogy annak szellemi életéről némi átnézetet nyerjünk, kissé behatóbban elemezzük; át fogjuk látni, hogy az egészben véve szűkebb határok között mozog ugyan, mint a többi gerinceseké; de mégsem oly egyszerű és kicsinyes, mint első tekintetre látszik. Elfogulatlan megfigyelés és józan bírálat után szükségkép be kell ismernünk, hogy a pisztráng szándékosan, öntudatosan cselekszik, tehát akarattal bír; emlékezik a múltra, gondol a jövőre, tapasztalatokat gyűjt, hasonlítgat, fontolgat, választ, következtet, — ítélő tehetséggel bír. Kétségbe vonhatatlan jeleit mutatja a harag, félelem, sőt némikép az örömrészének is. A pisztráng óvatos, számító, előrelátó, ravasz, önző és kegyetlen, mindenek felett pedig szeszélyes. Lényegileg ugyanazon szellemi erőkkal és tulajdonokkal bír, mint a legtökéletesebb gerincesek; a különbség csak fokozati; életnyilvánulásait tehát nem „ösztön“-ből fogjuk származtatni, mely valójában nem is létezik. Mit sem mondó kifejezés az, és Lewes szerint „ama szavak egyike, melyekkel az emberek tudatlanságukat palástolják“, s melynek felvétele Weinland Fr. szerint „nem egyéb, mint szellemi restség, melylyel feleslegessé szeretnők tenni az állati léleknek fáradságos tanulmányozását.“

A pisztráng szellemi képességeivel arányban áll agyának s összes idegrendszerének fejlettségi foka, mely bár a többi gerincesekénél jóval alantabb áll, mégis a halaké között legmagasabb, mint általában a Csontos-halaké. A féltekék kicsinyek, előttük foglalnak helyet a jól kifejlett szaglási karályok (lobi olfactorii). A közép-agy képezi az agynak főtömegét, két nagy teke-alakú kiemelkedésből áll; ezek az úgy-

nevezett látkarélyok (lobi optici), — valószínűleg az emlősök s madarak ikertesteseinek (corpora bigemina) felelnek meg. (Margó). A közép-agy alatt az agyfüggelék (hypophysis) található. A harmadik agygyomrocs hiányzik. A hátsó agy, a jól kifejtett agyacs (cerebellum) s a vastag nyúltagy által képezettik, mely utóbbi a gerinczagyba megy át. Ez mint duzzanatok nélküli egyenletes idegköteg tölti ki a gerincz-csatornát. Az egyes idegek közül a látó ideg (nervus opticus) érdemel figyelmet, a mennyiben annak kereszteződése (chiasma n. op.) nem részletes, mint más gerinczeseknél, de tökéletes, úgy hogy a baloldali látó ideg a jobb szembe, a jobboldali pedig a bal szembe küldi valamennyi rostjait. Az együttérző ideg (n. sympathicus) a koponya alatt foglal helyet. A gerinczagi idegek jobbadán megegyeznek a többi gerinczesekéivel.

Az érzéki szervek között legtökéletesebben van a szem kifejlődve. A látás általában igen éles. Mily hamar észrevesz bennünket a pisztráng, említettük; de képes a legsebesebb árbán, habzó, hullámzó vízben is fölismerni a legkisebb rovar s azt mástól biztonságkülönböztetni, s ha a víz egészen tiszta, nagy távolból is. A szem helyzeténél fogva a látás nem csak mell felé, de oldalt teljes mértékben, sőt némileg hátra felé is lehetséges. A szem túlkhártyája (cornea) lapúlt; az üvegtest (hyaloidea) kicsiny; a lencse (lens crystallina) teke-idomú; az érhártya (choroidea) ezüst-fényű szőnyeggel borított, a szivárvány (iris) fém-fényű, kékes sárga-színű vagy fehér, a láta (pupilla) kerek. A reczegen (retina) a palczikák és csapok egyiránt képviselvék. A szemhéjak és könnymirigyek hiányzanak. Noha a szemet hat izom mozgatja, az mégis csak korlátolt mértékben lehetséges. A hallás szerve sokkal tökéletlenebb fejlettséggel bír. A külső fül végkép hiányzik. A belső fül — a három félkörös csatorna és egy előcsarnok (vestibulum), a koponyában elrejtve, izmokkal s bőrrel van fedve, úgy hogy a hallás szervéhez csak is a koponya, meg az egész test által felfogott hanghullámok vezettnek; a hallás tehát a minimumon áll. Bizonyos, hogy egy a parton kilőtt puska durranását a pisztráng nem hallja, — legalább ekkor viseletében semmi változást nem mutat. Oly zörejeket azonban, melyek a víz alatt jönnek létre, kétségkívül felfog. Nem sokkal fejlettebb a

szaglás érzéke sem; az orrürek hátul vakon végződnek s nem nyílnak a torokba. Az ízlés, ha egyáltalán létezik is a pisztrágnál, mindenestre a leg-alantabb fokon áll, a nyelv minden szemölcs nélküli, alig mozgatható. Ízlési szemölcsök a szájpads garatban sem találhatók. A tapintás főszervét a lágy ajkak képezik, alárendelt fokban az uszonyok végei is, meg a test egész felülete. Érdekes a pisztráng ama sajátága, hogy színét Chamaeleonként változtatni képes; ez főleg akkor történik, ha a bőr felületét mechanikusan izgatjuk, de ijedtség, harag vagy nemi izgatottság ívás idején is létre hozzák azt. A színváltoztatás akként történik, hogy ama számtalan kis hézagok és üreceskék, melyek a bőr felületén a pikkelyek között léteznek s festő anyaggal telvék, szűkíthetők s tágíthatók; e szerint a különböző színű festő anyag egyszer kisebb, máskor nagyobb felületecskéken látható. E festő anyagtartók (Chromatophora) világosság behatására hirtelen szűkülnek, félhomályban tágulnak. Innen van, hogy a pisztráng, mely zárt szekrényben (haltartó) tartatik a víz alatt, csakhamar sötét színt kap; de mindjárt halvány színűvé lesz, mihelyt a szekrény fedelét felemeljük, hogy a festő anyagtartókra világosság hathat. Hogy a pisztráng is „néma” mint minden hal, a kopoltyús légzőszervi készülék folytán önkényt érthető.

Szeptember-hó közepe táján a pisztráng ivartermékei fejlődésnek indulnak; e hó végén vagy legkésőbb Oktober vége felé a nőstény petéi teljes érettségüket érték el s a hím is bőven választ el termékenyítő magot. A petefészekre nézve jellegző, hogy az külön kivezető csővel — petevezetékkel — nem bír. Ha a peték megértek, elválnak a petefészekből s a hasürbe hullanak, innen az ivarbimbó nyílásán át, mely a végbélnyílás mögött létezik, ürítettnek ki. A herék váladéka hasonló viszonyt mutat. Az ivarszervek ilyen szerkezete mellett könnyű az ivartermékeket mesterségesen is kiüríteni, midőn a hasra gyakorolt csekély nyomás elegendő arra, hogy a hasürben meggyűlt pete vagy ondó az ivarnyíláson át kiömljék. Eme körülmény főleg az, mely a Szemling-féléket a mesterséges haltenyésztésre kiválóan alkalmasokká teszi. A pisztráng 3—4 éves korában már szaporodásra képes, 20—24 ctm. hosszú 20—25 dekagramm súlyú hal már ivarra érett.

Sir Humphry Davy vizsgálódásai szerint a különben érett pisztrángok között sok van olyan, mely csak minden második évben termékeny. Van azonban sok pisztráng, mely egész életén át meddőnek marad. Az ilyen bár jól felismerhető ivarszervekkel (petefészek vagy here s ivarbimbó) bír, mégis ezek csak durvánosan vannak kifejlődve, a peték sohasem nagyobbak kölesszemnél. A terméketlen (steril) pisztráng már külsejében is különbözik a szaporodásra képestől. Teste véznább, a hát keskeny, az oldalak hirtelen domborodnak le, az uszonyok keskenyek s igen gyenge sugarak támogatják, a fej kicsiny, a mennyiben az állkapocs s a kopolyú-fedő csontjai mintegy fejlődésükben elmaradottnak látszanak, úgyszintén a kicsiny szemek is; a szájnylás soha sincs a szemén túl behasítva, mint a termékeny pisztrágnál; az ivarbimbó sohasem duzzad meg s piczi; a hús igen gyöngéd izomrostokból áll, nagyon ízletes. A szaporodásra képes pisztráng ivás idején élénkebb, szebb színezetet nyer, a bőr nagy része fekete színű burjánozást mutat, így a sarkuszony felső s alsó széle, de főleg az alfeluszony mellső széle erősen megvastagszik, az ivarbimbó nagyon megduzzad. Az ivás Október elejétől Deczember-hó végéig tart. A nőstény nagyobb vizekből a szomszédos kisebb ágakba szeret vonulni s kiszélesedett, öblös helyeken, csendes sekély-vízű pontokat keres, főleg kavicsos talajt. A hím hűségesen követi mindenütt; rend szerint azonban több hím úszik egy nőstény után. Ezek között némelyik nem szerelmi vágytól hevül, nem szive, de gyomra sugallatát követi, hogy a kiűritendő petéket felemészse. A hímek között gyakran kemény harc fejlődik; sokszor élet-haláltusára kelnek, miben olykor a nőstény is részt vesz, üldözvén bizonyos hímek között egy másikkal, mely iránt félreismerhetetlen vonzalmat tanúsít s vele enyelgő játékot űz; máskor egykedvűen nézi a tusát, hogy majdan a győzött részesítse az igen platonikus természetű, hideg szerelmi kéj élvezetében. A nőstény farkának gyors és erős mozgásával sekély, kis gödröt váj a kavicsos talajban, melybe aztán gömb-idomú s aránylag nagy, narancs-színű petőit hullatja, most tovább úszik s helyet hagy a hímnek, hogy az fehér, tejszerű magját a petékre lövelje. Néha vékony homokréteggel boríttatnak be a peték, de legtöbbször e csekély elővigyázat nélkül is a jó sorsra bíznak. A peték sohasem üríttetnek ki egyszerre, de

ismételten 4—8 napi időközökben, leggyakrabban holdvilágos, derült éjeken. A peték száma más halakéival szemben csekély; míg például a sügér (*Perca fluviatilis*) 80.000, a ponty 200.000, a harcsa vagy tok milliónál több petét rak, addig a pisztráng átlag 400—1000 peténél többet nem termel évenként. Molin szerint egy fél kilogramm test-súlyra alig 1000 pete esik. Ha meggondoljuk, hogy a peték ezerféle veszélynek, az elemek viszontagságainak ki vannak téve, hogy a vízi szárnyasok kedvencz és keresett esemegéi s így Vogt szerint alig 10%-jükből lesz csak hal: könnyű megérthetni a pisztráng csekély szaporaságát.

Mintegy 40—43 nap elteltével — de a víz hőmérséke szerint pár nappal előbb vagy később — az ébrény teljes fejlettségét érte el s a peteburokból kibúvik, de hasával még a peteszék-zsacskóhoz marad növe.

Az „újszülöttek“ vézna, hosszúkás alkatú, nagyfejű igen komikus külsejű állatkák, majdnem átlátszók és színtelenek, mintha még nem volnának „felöltöztetve.“ Kezdetben mindnyájan együtt maradnak ott, hol „először pillantották meg a világot“, melyet a kis ártatlanok még bizonyára rózsaszínben látnak, hisz még veszélyt nem ismerve, testvéri békés egyességben nyugszanak egymás mellett a finom kavicsos, melytől nehéz őket megkülönböztetni, csak ha egy erősebb hullám ingatja meg őket, játszadoznak naivúl kicsinke evezőforma mellékuszonyaikkal, még élelemről sem kell gondoskodniok; testük első táplálékát a fölöslegben maradt peteszékből nyerik, mely zsacskójában hasukhoz van növe. Ez lassanként zsugorodik; hat hét alatt teljes tartalma felszívódott; tokja befűződik s leválik a testtől. A gyámoltalan, furcsa kis lényecskékből immár mind megannyi csinos, fürge, kicsiny halacska lett, nem is néz ki már oly elhagyottan, világos, harántos csíktoldalú „gyermek-ruhát“ visel korához méltóan, önálló életet kezd vinni, — kilép az életbe. A testvér-had lassanként eloszlik, s minden tagja külön-külön lakást, rejtekhelyet keres sekély, csendes folyású helyeken.

Lassanként megismerkedik a viszonyokkal, megismeri ellenségeit s a veszélyt, tudja magát védeni, minden nap okúl, ügyesebb s tapintatosabb lesz, a viszonyokhoz mind jobban alkalmazkodni megtanul. Valódi élvezet nézni, miként vadászik. Kezdetben csak az elébe került kis, görcsői ázalagokkal s férgesekékkel táplálkozik, de majd lesbe áll s nagyobb pondrókat, álcákat is

megtámad, s a mint gyorsan növekszik testben s erősebb lesz, úgy nő bátorsága is; csakhamar vitézül és elszántan támad meg minden kis állatot, mely revierjén áthalad. Mindinkább hasonló lesz az öregekhez alkatra és színre nézve is, azok szokásait s életmódját veszi föl; elfoglalja s betölti a neki kijelölt helyet s kicsiny bár, de teljes értékű számot tesz ő is a természet összességében; osztozik a jó- vagy balsorsban, a mily „csillagzat alatt született.“ Sorsa mindegyiknek van!

Valamely folyóban a pisztráng-állomány nagysága sokféle tényezőtől függ. A szaporodás mégis legkedvezőbb oly folyókban, melyek apró mellékágakkal bírnak; kiszélesedett, sekély-vízű s lassú-folyású pontok köves, kavicsos talaj mellett képezik a jó ívási helyeket. Innen van, hogy kisebb hegyi patakokban aránytalanul több pisztráng lakik, mint nagyobb folyókban. Amott a sok apró zsomb, a számos sekély hely, a köves talaj alkalmas a pete megmaradására s a kikelt halacska is könnyebben talál rejtekhelyet; itt nagyobb s erősebb hullámok verik a sekély helyeket s az iszaposabb fenékről könnyebben ell sodortatnak vagy betemettenek a peték; meg a vízállás sem oly állandó itt, mint a forráshoz közelebb fekvő, gyors-esesű hegyi patakokban. De kisebb víz s köves talaj kevesebb tápszert ad a halnak, mint a nagy s iszapos folyó; így tehát a pisztráng itt nagyobbra nő és gyorsabban. E viszonyokból megérthetjük, mért van hegyi pataokban igen sok, de kis pisztráng s mért találunk nagy folyókban kevés, de igen szép példányokat.

A pisztráng-állomány csak a legkíméletesebb halászati eljárás és különben is kedvező [conjuncturák mellett tartható egyenlő jó karban, már csak azért is, mivel a pisztráng aránylag igen csekély szaporasággal bír; ezért, de főleg mivel tapasztalati tény az, hogy valamennyi halfaj között a pisztráng legkönnyebben s legsikeresebben tenyészthető, első sorban van arra hivatva, hogy a haltenyésztőknek főtárgyát képezze. — E ponttól nem szólhatván e helyt behatóbban, csak annyit jegyzek meg: hogy a mesterséges haltenyésztés a tudomány azon vívmányai közé tartozik, melyek határozott eredményessége ma már minden kétségen kívül áll, s kell, hogy a nemzetgazdaságot egyik érdemes ágának tekintetvén, akár néptáplálási, akár pénzügyi szempontból kellőleg méltányoltassék. A legműveltebb nemzetek is csak a közel múltban ismerték föl a

halak gondozásának s a mesterséges haltenyésztésnek fontosságát; Anglia, Norvégia, Franciaország, Svajcz, Éjszak-Németország és Hollandia, s utóbbi időkben az Osztrák-tartományokban is gyors és erőyes intézkedések tétettek e részben. A már jól benépesített folyók és tavak feltűnőleg jelentékeny jövedelmek forrását képezik.

Közgazdasátszilag tekintve a pisztráng jelentőségét, mivel az oly bőségben, hogy néptáplálási szempontból figyelemre méltó tárgya lehessen, alig ha fogna tenyésztetni, inkább pénzügyi tekintetből érdemel méltánylást nem azért pedig, mintha talán ízletes húsa szerfelett drágán fizettetnék, de leginkább azért, mivel azon élvezetes sport, mit a pisztráng horgászata nyújt, igen magas árral szokott megfizettetni ott, hol az kellőleg ismeretes. Nálunk, hol a sportnak ez elegans neme még majdnem teljesen ismeretlen, a folyók messzire becsük alatti áron adatnak bérbe; másutt valóságos aranybányákkal érnek föl. Hogy többet ne említsek, csak Skócziában a Dee-folyóban való horgászati jog egy ember számára Februartól-Június végéig 180 font sterling (közel 2000 frt.); a Thurso-folyamban egy halászbót után 20 font, más folyamokban ugyanott 30—60 font sterling fizettetik egy évad alatt.¹⁾ Vannak azonban magasabb bérleti árak is. Ugyan csak Skócziában a Tweed-, a Spey- és a Tay-folyókban a Szemling-félék halászati bérlete együtt véve évenként átlag 40.000 font sterlingnél többet tesz ki.²⁾ Anglias Norvégia 100.000-ekre menő összegeket hűz pisztrángos folyóiból. Annyit ér itt a pisztráng, mint az Amazonban az arany! Hol a horoghalászat el van terjedve, ott hamar akad bérlő, ki a folyót drágán veszi ki, ki a pisztráng sorsa iránt is érdeklődik s szaporodása, meg az állomány jó karban tartásáról gondoskodik.

Noha a horoghalászat oly régi, mint a történelem maga, mégis fejletlen, tökéletlen volt az egészen az újabb időkig, míg nem azt az öreg Walton Izsák műlég-y-horgászat megállapításával első-rangú, nemes sporttá emelte. A pisztránghorgászat kétségkívül egyik legélvezetesebb, legelegansabb neme a sportnak. — A pisztrágnak minden tekintetben való alapos is-

¹⁾ Sportsmans Guide of Scotland.

²⁾ Korrespondenzblatt des Deutschen Fischerei-Vereines. Berlin, Beilage 2. — John Horroks Fliegenfischerei.

meretét, szokásainak, életmódjának, a vele viszonyban lévő körülmények exact tanulmányozását, sok gyakorlatot, türelmet és kitartást, finom érzékeket s általában bizonyos intelligentiát tételez fel. Nincs sport, mely több ügyességet követelne.

Angliában közkedvességű s annyira kedvelt e sport, hogy az ottani sportsman-ek messzire külföldre is, főleg Norvégiába mennek halászni s egész folyókat bérelnek ki, néha igen drága áron. Az angol sport-világ úgy tiszteli a „fishing gentleman“-t, mint a német a valódi „Waidmann“-t. A nagy Nelson szenvedélyvel horgászott műlegyekkel, midőn jobbját elveszté, balkezével tanulta meg a botot kezelni.

A jeles tudós Wollaston 50 éves korában sajátította el e sportot s maga mondja, hogy az neki késő aggkoráig mindig örömteli és kellemes órákat szerzett. Lord Brougham, Lyndhurst, Gladstone és sok más kitűnő angol államférfi jeles horoghalász volt.

Nehéz szellemi munkáikhoz úgy szerezték meg a kellő erőt s a „fej tisztaságát“, hogy Norvégiába mentek időnként halászni, vagy megmászták az Alpokat.

Nálunk a sport e neme félre van ismerve; iránta lépten-nyomon csak balvéleménnyel s előítéletekkel találkozunk. Legtöbbször még ma is az egykori cynikussal tartanak, ki a horoghalásatról azt mondá, hogy „az egy rúd, melynek egyik végén egy féreg, a másikon egy bolond csüngg.“ Ha ez így van, ennek oka kétségkívül csak az, hogy a műszabályos horgászat nálunk merőben ismeretlen.

Van ugyan a sportnak sok más, izgalmasabb neme, de teljességgel sem egyhangú, sem unalmas multság ez sem. Ha nem is kell mellette „Villi-tánczot“ járni, vagy egy akadályverseny-lovas commotioját végezni, ne gondoljuk, hogy talán egy árnyas fa tövében guggolva a tiszai halász egyhangú, merev mozdulatlanságával kell a habokba bámolnunk s tán el is szenderülve, a mesebeli „király kisasszony elveszett aranyhalacska-járól“ álmodnunk. Koránt sem! A pisztráng-horgászat hajlékony tagokat s jól trainirozott izmokat igényel, ha nem is annyira, mint a lóvadászat vagy lóspport. A pillanat heve sem igen ragadhat végletekre, miért gyöngébb szervezetű egyének is sikerrel gyakorolhatják. A sokféle eredeti helyzet, a változatosság, a különböző eshetőségek, meg amaz állandó, kellemes feszültség, mely a vadászat e csendes neménél fogva tart, melynél

a természet szépségeinek élvezetére oly bő alkalom nyílik: azt végtelenül élvezetessé teszik.

Talán kérdi valaki, miben van hát voltakép az élvezet a pisztráng-horgászatnál? Oly kérdés, melyre leghelyesebb választ a kísérlet nyújthat. Olyan az, mint a művészet, mely nem arra való, hogy beszéljünk vagy írjunk róla; hanem, hogy érezzük, élvezzük. Tegyen egy kirándulást a kérdő valamely jártas horgász társágában, s bizonyos, hogy e sport örömeit, élvezit ismerni és érteni fogja, ha egyáltalában a természet és sport iránt érzékkel bír.

Tikkasztó nyári naphevében halászbótunkkal kezünkben sietünk a fenyves hűsébe, a völgyben kígyózó hegyipatak jelöli meg lépteink irányát. Kétfelől szorosan sorakoznak egymáshoz a vaskos sudarak s méltósággal terjesztik szét sűrű ágaikat; árnyékos hűsük — mit a latin költő oly találóan „*frigus opacum*“ -nak nevez — hamar feleleveníti a város forró, poros légkörében el-tikkadt szervezetünket. Egy-egy betévedt napsugár fényesen világítja meg éles szélű foltként a mohos talajt. Fürgén billegeti farkát a kis vízi rigó, mely a tiszta csermelyből kiálló kövön hallatja pompás trilláit; sűrűn rajzanak a legyek; zúgva szedi mézét a dongó; illatozik a virány. Minden él és örül. Csak amott válik ki egy óriás fenyű kiszáradt fehér sudara, melyről kanyargós lemezekben pattogzott le a mohos kéreg, szilánkosan tört le koronája. A kor, az idő hatalma ölte meg vagy a dülő elemekkel való harcában hullott el, s száraz törzse is csak emlékjelül maradt, hogy régi dicsőségéről beszéljen, vagy ez élő világban eszünkbe hozza: „*Memento mori*“! — Itt egy dűledezett bükk nyúlik át a tiszta patakon; mintha azt ápolni akarná, haldokló ágait hűvös vizével locsolja. A völgy egész hosszában erősen visszhangzik a meredek esésben siető patak zuhogása, moraja — Heine szavai szerint:

Ein seltsam Geräusch, ein Flüstern und Pfeifen,
Ein Lachen und Murmeln, Seufzen und Sausen,
Dazwischen ein wiegenliedheimliches Sagen.

Ez ama syreni hang, mely a fenyű-fedte bérczek néma csendjébe vegyülve, ellenállhatatlanul vonz; a ki egyszer hallotta, lelke rejtett gyökereivel csüngg rajta, és újra, meg újra felkeresi azt. Alig van itt nyoma emberi kéznek, munkának. A természet mesterkéletlen

egyszerűsége, tiszta szűziessége s a magány megigézõ hatással van kedélyünkre. Az ember magát elszigetelve érzi, mintha ki lenne szakasztva a világból, és Shakespeare szavaival:

„Az élet itt piaczi zajtól menten,
A fában nyelvet, könyvet a patakban,
A kõben szót s mindenben jót talál.

Ily helyeken szoktunk pisztrángra vadászni.
De állapodjunk meg, szemlélõdjünk egy kissé!

Az ég derült, a víz kristály-tiszta s állása alacsony; a legyek bőven rajzanak, gyöngéd meleg szellõ lengedez, ma jó fogásra számolhatunk. A patak mélyebb pontjain látjuk, hogy a pisztrángok magasan, közel a felszínhez állanak lesben s mindenfelé fûgén ugrálnak föl, mohón kapkodva a legyeket, — jeléül, hogy az „evés ideje“ beállt.

Siessünk fölhasználni minden percet! Horgász-botunkat¹⁾ elõszedjük tokjából s gondosan összerakva, alsó végéhez erõsítjük a kis fémkereket,²⁾ melyre a hosszú selyem-zsinór van feltekerve, ezt most a bot hosszában végig vezetjük, a kis rézkarikákon áthúзва, melyek egymástól kis távolban vannak megerõsítve, a bot csúcsán is áthúzzuk a zsinórt s hozzá hurkoljuk a finom, átlátzó, alig látható sugárt,³⁾ mely selymércsálból⁴⁾ készült; ezen függnek a csinos mûlegyek, szám szerint kettõ-három, testükben a kis horog alig vehetõ észre. Ki e sportot nem ismeri, eszközeinket látva, semmikép sem képzelheti el, hogyan lehessen egy ily vékony bottal, melynek csúcsa egy gyufaszálnál alig vastagabb, egy alig látható, vékony zsinórral s egy piczinyke kis horgocskával a legerõsebb, 5—10 kgm. súlyú halat is hatalmunkba ejteni. A mûvészet gyõz itt a nyers erõn!

¹⁾ Horgászbot. Die Angel-Ruthe. Legjobb a hycori fából való. Egy jó légybot 4 méter hosszú s 30—35 dekagrammnál nem súlyosabb.

²⁾ Kerék. Die Rolle. Das Rad. Kis henger, mely forgatúval bír. Legjobb a sokszorozó kerék. (Multypling winch).

³⁾ Sugár. Vorfach. Casting line, 2—3 méter hosszú szál. Kitûnõ halászati szerszámok kaphatók: Mollner Károlynál, Bécs, Praterstrasse Nr. 40.

⁴⁾ Selymércsál. Seidendarm. Poil. Gut. A selyemhernyóból (Bombyx morio) nyert átlátzó, finom, igen erõs fonál.

De ím a közeli téres zsombból most merült föl egy szép pisztráng. Óvatosan közeledünk s mintegy 10—15 méter távoból ügyes dobással röpítjük legyünket épen azon helyre; ügyelünk, hogy az könnyedén, mint egy pehely hulljon a víz tükrebe. Alig érinti meg a fölszínt, már hozzá vág a pisztráng. Mintegy varázsütésre szökött föl, s nagyot csapva farkával, elkapta. A kellő pillanatban szájába vágtuk a horgot, kezünknek kis, de erélyes mozdulatával billentve meg botunkat. Halunk horgon van!

Gyönyörű $\frac{1}{2}$ kgr. súlyú pisztráng! Ha kicsiny volna, menten kidobnók a partra, de ily súlyosat nem bír meg eszközünk. Ki kell tehát „fárasztanunk“ A halat kifárasztani = trillen, spielen den Fisch. És e művelet a horoghalászatnak legérdekesebb, legizgalmasabb része. Egy élethalál-küzdelem folyik le előttünk, melynek remény, félelem s kétség közepette vagyunk szemtanúi, s valódi vadász-láz fog el. E nehéz s elkeseredett tusában vagy mint győztesek partra emeljük kifárasztott halunkat, vagy egy fájdalmas sóhajjal kell tőle búcsút vennünk, ha a horogról elszabadul s talán a sugár egy részét, meg műlegeinket is emlékül viszi a mélybe. „Fare well for ewer!“

Mihelyt horgunkon akadt, szabadulni vágyva, vadul, sebes iramban igyekszik elmenekülni, magával húzza a zsinórt, mely most a kerékről letekerődve, azt sebes pergésbe hozza. Botunkkal ügyesen manoeuvrizva, követjük s szabadon engedjük úszni fel s alá; csak gyöngéden tartjuk megfeszítve a zsinórt. Halunk most rángatózni kezd, magasan dobja föl magát újra, meg újra. nagy pocsolással verve habbá a vizet, most előre szökik, majd meg vizsater, körben csapongva úszik fel s alá, majd a mélybe vágja magát s ismét felmerül s minden gondolható hieroglyphákat ír le a vizen. De ím küzdése csillapúl, megállapodik, már fáradni kezd. Most a kerék forgatyúját kezdjük működésbe hozni, a zsinórt felcsavarjuk, újra rángatózik halunk, — türelem ismét zsineget eresztünk neki. De már kimerül s lankadtan oldalára dől, könnyű szerrel húzzuk most a parthoz s a kis kifogó hálóval¹⁾ partra emeljük. Végvonaglásának egy ütással fejére vetünk véget; — előttünk fekszik fényes sima testével gyönyörű piros pettyeivel. Ez egy még cselt nem is

¹⁾ Kifogó háló = Landungsnetz. Landing net.

mert pisztráng volt; — bátorsága mutatja; épen vadászó kedvében s jó étvágnál találtuk. Újra megkísértjük a szerencsét, — két-három dobást teszünk; de pisztráng nem jelentkezik. Nincs többé, mit keresnünk itt; ismerjük a sikeres fogás egyik főtítkát, hogy egy helyt sokáig időznünk nem szabad.

Itt sebes árban vitetjük lefelé legyűnket, folyton szemmel tartva, gyors léptekkel követjük, a part mentén haladva. Ím egy fürge kis pisztráng vaktában rohan elő az alámosott part alúl, sietében elhibázza a legyet, csak habot kapott el helyette, — se baj! másodszor-harmadszor is hozzá vág a kis szeles, jobbra-balra kerül, elbukik, felmerül körűlte, míg nagy csapkodás után eltalálja, eszeveszetten sietne vele rejtekhelyére, ha már horgunkon nem függene. Idegesen hánykodik, viczkáندozik a légben, midőn kidobjuk a vízből. — Ez még tapasztalatlan s kissé ügyetlen, szeles kis pisztráng-fiú volt. Nem nehéz, az ilyet horogra kapni. De most egy jártas, kitanúlt kópéval gyűlik meg bajunk; sokszor látott már műlegyet, a horog is átszakítá már egyik ajkát. Legjobb legyűnket röpitjük elé, — pontosan találtunk, — a finom selymészáll mint egy őrsi „ökörnyal“ lebeg a víz felett; — lehetetlen, hogy cselt sejtse a vén ravasz. De ím, legyűnkre nem is hederít — egy második, harmadik helyes dobás, — de ő hideg megvetéssel felel. Szeműnk láttára kapott pedig el már 8—10 legyet, mely imént a lombokról a vízbe hullott. Kísértünk meg más műlegyet; — ez sem kell neki; egy 3—10-edik sem tetszik. Próbáljunk más manoevert; a vízszín felett tánczoltatjuk legyűnket, majd újra kis lökésszerű mozgással akként „játszunk“ vele, hogy egy véletlenül a vízbe került s még élő, vergődő legyecskéhez hasonlítson. — Ne legyen csak e játék elég ügyes s természetsszerű, bizton felismeri halunk a cselt, s a sebhely ajkán élénken emlékébe hozza a multakat. „Alios ego vidi ventos“ gondolja magában s hátrálva eltűnik. De játszunk bármily ügyesen, s legyen a légy még oly tökéletes, halunk csak lassan, lopódzva közeledik felé, — kis távolban megáll, fontolgat, bírál-gatja: „Való-e vagy csak csalfaság? — E folyam környéke szülte volna-e e szép legyet, mely oly izletesnek látszik, — oly ellentállhatatlan, — avagy képes lenne azt Anglia gonosz gyára oly csábítóán elkészíteni?“ — Uszonyai sebesen mozognak; soká áll így legyűnkhez közel; végre is a vágy győztes lesz

az ész felett: „Válasszunk közép utat. Hisz óvatosan meg is ízelhetjük a legyet.” — Lassan közelebb úszik most, gyöngéden megérinti ajkaival; . . . de menten felismerte a cselt. Hirtelen megfordul s eltűnik mint a villám. — Hiába lessük, — nem jó egyhamar elő. — Ily kitanúlt kópéval nem szoktunk sokat törődni, de sietünk fölhasználni az „evés idejét”, hogy kosarunk hamar megteljék. Ha elmúlt az, nem sokra megyünk. Mintha minden pisztráng kibált volna, egy sem mutatkozik. Legjobb legyeink érintetlenül úsznak a vizen, csak a haboknak dobáljuk játék-szerűl. Másféle csaló étek, féreg, balacska sem sokkal többet ér. Búcsút veszünk immár a pataktól s botunkat összerakva, derült kedélyvel ballagunk haza, elmélkedünk a mai nap élményei felett. A jó étvágy nem hiányzik, s bizonyos, hogy nyugodt s üdítő lesz éjjeli álmunk is.

A nagy városok nyári fülledt légköréből menekülőknek, főleg kik szellemi munkában fáradtak el, jobb gyógy-szert a pisztráng-horgászatnál nem ajánlhatnék. A szellemi munka nagyon és tartósan kimeríti a testet; a gondolkodónak, akár a törvényteremben, akár a szószéken, akár a szerkesztői irodában, akár a kathedrán fáradt el, testi művelésre van szüksége. — Jöjjön horgászni, keresse föl a pisztrángban dús patakot, mely a fenyves hűsében csörgedez, hol a lég tiszta, élenyben gazdag, és balzsamillattal van teli. Itt erélyesebb mozgás közben erősen tárgúlt tüdők egész felületén szabad szellőztetése van a vérnek, s ez ifjító hatással lesz egész szervezetünkre, idegeinket felvillanyozza, izmainkba erőt önt, vándorkedvet ébreszt s tetterőre gyújt; a fenyves erdő minden kellemeit egyik legélvezetesebb sporttal egybekötve élvezheti.

A pisztrángászat évadja Májustól Szeptember-hó végeig tart. — Ekkor belép az ívás ideje; a kavicsos partokon bőségben lerakott peték kipótólják majd a hiányt, mit a horgász a patak legszebb lakói sorában ejtett. Búcsút vesz most a hegyi patakoktól, a csendes zomboktól, s a pisztrángot, melynek életmodját, szokásait nyáron át gyönyörrel tanulmányozta, most békében hagyja; — csak néha, verőfényes őszi napokon sétál el a sekélyes partokhoz, hogy szeszélyes kedvenczének nászünnepeén mint érdekelt néző, mint hallgatag tanú részt vegyen.